

Naturvårdsprogram för Ödeshögs kommun

Antaget av kommunfullmäktige 2019-03-18

Del 1. Natur och naturvård

Titel: Naturvårdsprogram, Del 1: Natur och naturvård i Ödeshögs kommun.

Framtagen av Ödeshögs kommun 2019.

Omslagsfoto: Betesmarker i Kråkeryds naturreservat, foto: Elisabet Pantzar.

Detta dokument är en omarbetning av föregående naturvårdsprogram som antogs 1999.

Projektledare: Charlotte Hallin.

Projektgrupp: Charlotte Hallin och Laima Bucionyte Carlsson.

I framtagandet har även Ingrid Bergengren och Daniel Halldorf medverkat.

Alla foton i rapporten är tagna av Ödeshögs kommun om inget annat anges. För kartmaterial gäller © Lantmäteriet (Geodatasamverkan), Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen, Ödeshögs kommun. Kartmaterial får inte spridas utan medgivande.

Programmet finns på kommunens hemsida www.odeshog.se

Denna naturvårdssatsning har medfinansierats genom statsbidrag förmedlade av Länsstyrelsen Östergötland samt från Regionförbundet Östsams Natur- och friluftsråd.

Innehåll

Förord.....	1
1. Inledning.....	2
Syftet med naturvårdsprogrammet.....	2
Avgränsningar	3
Framtagande av programmet.....	4
Revidering och uppföljning av programmet	4
2. Biologisk mångfald	5
Vad är biologisk mångfald?	5
Vad ska vi tänka på?	5
Varför bevara den biologiska mångfalden?	6
Hoten mot den biologiska mångfalden	6
Rödlistade arter	7
Kommunala ansvarsarter	8
3. Naturen i Ödeshögs kommun	9
Klimat	9
Topografi	9
Slätten.....	9
Övergångsbygden	10
Södra skogsbygden	10
Berggrunden.....	11
Odlingslandskapets kulturhistoria	11
Sjöar.....	13
Vattendrag	14
Våtmarker.....	15
Odlingslandskap	16
Skogar	19
Förutsättningar för friluftsliv	20
4. Kommunens naturvårdsorganisation	22
Naturvårdsåtgärders genomförande	22

5. Lagstiftning och skydd av områden	24
Nationella miljömål	24
Miljölagstiftningen	24
Skyddad natur	25
6. Beskrivning av objektskatalogen	29
Objektsbeskrivningar	29
7. Referenser till objektskatalogen	32
8. Ordförklaringar	36
9. Bilagor	40
Bilaga 1. Skyddade områden i Ödeshögs kommun	40
Bilaga 2. Fridlysta arter med förekomst i Östergötland	45
Bilaga 3. Karta - skyddad natur i Ödeshögs kommun	49
Bilaga 4. Karta – Ädellöv i Ödeshögs kommun	50
Bilaga 5. Karta – Vätterstrandens delområden i Ödeshögs kommun ..	51

Förord

Ödeshögs kommun har en varierad och artrik natur med höga värden som bidrar till den biologiska mångfalden. Allt från slätten med sina vidder och fält till skogen med sin trolska skönhet och tystnad.

Omberg med sina naturstigar och Tåkern med sitt mångfacetterade fågelliv är bara några exempel på Ödeshögs skiftande och fantastiska natur. Natur som är en källa till glädje och friluftsliv för både kommuninvånare och besökare. Vattnet är en viktig del av kommunen, främst Vättern som är vår dricksvattentäkt men även i form av många små vattendrag, våtmarker och sjöar som finns inom kommunens gränser och som är en förutsättning för hela vår naturrikedom.

Vi har många skäl att vara stolta över vår natur, men vi har också ett ansvar. För att kommande generationer ska få uppleva denna rikedom måste vi alla samverka för att ta till vara på kunskapen och öka förståelsen för naturen. Ett viktigt steg i den riktningen är naturvårdsprogrammet som ska vara en vägvisare i det kommunala naturvårdsarbetet. I det presenteras kommunens naturvärden samt strategier och åtgärder för hur de värdena ska bevaras. Samtidigt ska de attraktiva naturmiljöerna även kunna nyttjas av alla, såväl av markägare som friluftsintrösserade då naturen har stor betydelse både för företagare på landsbygden och för vårt välbefinnande som rekreation.

Det är vår förhoppning att naturvårdsprogrammet ska ge såväl kunskap som inspiration för det fortsatta naturvårdsarbetet för kommunens organisation och även vara till stor glädje och nytta för allmänheten, markägare och företag.

Annicki Oscarsson

Kommunstyrelsens ordförande

Från den högsta punkten i Ödeshögs kommun, Omberg, syns hela kommunen. Här utsikt över Tåkern och slättlandskapet.

1. Inledning

Ödeshögs kommun är en av Sveriges mest artrika kommuner som inbegriper platser som Omberg, Tåkern och Vätterstranden. Kommunen har ett stort ansvar att sköta och bevara dessa och andra område med höga naturvärden. Naturvårds-programmet är ett viktigt hjälpmedel i naturvårdsarbetet.

Ödeshögs naturvårdsprogram består av tre delar:

Del 1 – Natur och naturvård – ger en bakgrundsbeskrivning om naturen och naturvård i kommunen tillsammans med aktuell lagstiftning.

Del 2 – Strategi- och åtgärdsprogram – presenterar kommunens ambitioner med naturvårdsstrategier och förslag på olika åtgärder.

Del 3 – Objektskatalog – består av beskrivningar av de mest värdefulla

naturområdena i kommunen. Dessa områden finns även presenterade i kartunderlag på kommunens hemsida.

Syftet med naturvårdsprogrammet

Naturvårdsprogrammets syfte är att samla kunskap om kommunens naturvärden och presentera en långsiktig handlingsplan på hur de värdena ska bevaras. Samtidigt ska de attraktiva naturmiljöerna även kunna användas som friluftslivsområden.

Enligt Naturvårdsverkets råd¹ ska naturvårdsprogrammet bland annat:

- utgöra ett underlag för den fysiska planeringen på kommunal nivå
- ligga till grund för ställningstaganden i olika natur- och miljövårdsfrågor
- peka ut de områden som har stora värden för naturvård och friluftsliv och som är representativa och kännetecknande för landskapet

¹ Naturvårdsverket. Planera för natur. Rapport 4911, 1998

Samt utgöra underlag för:

- beslut om skydd med stöd av miljöbalken
- styrning av insatser för bevarande och vård av värdefulla miljöer
- tillämpning av olika lagar, främst miljöbalken, plan- och bygglagen, lagen om kulturminnen samt skogsvårdslagen
- miljökonsekvensbeskrivningar
- verksamhetsplanering och budgetarbete
- information och råd till markägare och brukare
- studier och verksamhet inom skola och barnomsorg
- utveckling av den naturbaserade turistnäringen
- räddningstjänstens arbete, exempelvis vid olyckor och sanering

Avgränsningar

Objektskatalogen redovisar alla kända naturvårdsområden, inklusive de privat-

ägda. Att området är beskrivet i katalogen, betyder däremot inte per automatik att det är skyddat. Beskrivningarna baseras bara på områdets naturvärde enligt biologiska eller geologiska aspekter. Naturvårdsarbetet kan även beröra kulturella värden om vi pratar om kulturpräglad natur, till exempel ett kulturhistoriskt odlingslandskap, eller friluftslivsvärden om vi tänker på naturens användning för rörligt friluftsliv och naturturism.

Naturvårdsprogrammet är ett underlag för naturvårdsarbetet i Ödeshögs kommun och dess strategier fastställs av kommunfullmäktige. Naturvården tillhör miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningen och det är miljö- och byggnämnden/kommunstyrelsen som fastställer åtgärdsplanen. Även andra nämnder och förvaltningar kan dock bli berörda när det kommer till genomförande av de uppsatta naturvårdsåtgärderna.

Markerna vid Kråkeröd har under lång tid använts som jordbruksmark. Krönet av branten inom reservatet betas till stor del fortfarande. Detta har skapat ett kulturhistoriskt odlingslandskap längs Vätterstranden.

Det är också viktigt att påpeka att objektskatalogen inte är vare sig komplett eller ett statiskt dokument med alla naturvärden i kommunen. Våra värderingar av naturen och våra kunskaper om naturvärden förändras med tiden. De olika naturområdena kräver ständig uppdatering och inventeringar bör därför ske regelbundet för att ha så aktuell information som möjligt. Varje område har en inrådan för hur man bibehåller naturvärdena inom objektet, hur det bör skötas för att bevaras. Denna rekommendation är utifrån hur objektet ser ut och vilka värden det finns som bör bevaras och sätts upp av den som inventerat området.

Framtagande av programmet

Miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningen har varit ansvarig för revideringen av kommunens naturvårdsprogram och arbetet har utförts i projektform av naturvårdsansvarig personal under perioden 2015 - 2018. Naturinventeringarna har mestadels utförts av konsulter. Strategi- och åtgärdsdelen har diskuterats tillsammans med bland annat kommunens naturvårdsråd, skolan och tekniska enheten med fler.

Kommunen har ett naturvårdsprogram som togs fram 1999 och det är det som ligger till grund för den nya reviderade versionen. De stora förändringarna från förra programmet är att det tagits fram en ny strategi- och åtgärdsdel samt att den allmänna texten om naturvärden omarbetats och bildar nu del 1. Objektsdelen från gamla programmet har reviderats utifrån de nya inventeringar som utfördes under 2015 - 2017. Ca 300 naturvårdsobjekt har besökts och reviderats i samband med programmets uppdatering. Både objektsbeskrivningar och gränser har reviderats vid förändringar och en del nya objekt har tillkommit. Vätterstranden har fått extra uppmärksamhet senaste åren då den har fältbesökts (exklusive naturreservaten Stora Lund, Kråkeryd samt

Holkaberg och Narbäck). Den södra delen från kommungränsen upp till Kråkeryds naturreservat har inventerats av länsstyrelsen medan resterande delen mellan Kråkeryd och Omberg har inventerats av kommunen inom ramen för ett LONA-projekt. Det har lett till att 89 mindre delområden, som Vätterstranden består av, nummerats, beskrivits och ritats in i kartsystemet (Bilaga 5).

Revidering och uppföljning av programmet

Programmets strategi- och åtgärdsprogram ska utvärderas och vid behov revideras vid varje ny mandatperiod. En gång per år i samband med budgetarbetet bör programmet ses över och en verksamhetsplan framarbetas för nästföljande år.

Objektsdelen bör också revideras regelbundet eftersom nya kunskaper och nya objekt kan tillkomma under åren beroende på vilka naturvårdsprojekt som kommunen arbetar med. En genomgång av hela objektskatalogen bör göras senast 2028.

En kontinuerlig uppdatering av naturvårds-kunskaperna påverkar även andra enheter inom kommunen och är ett bra sätt att underlätta handläggning och planeringsprocesser i kommunen. Naturvårdsprogrammet är även ett bra underlag vid framtagande av bland annat miljökonsekvensbeskrivningar.

2. Biologisk mångfald

Vad är biologisk mångfald?

Biologisk mångfald är en variationsrikedom av alla levande organismer på jorden. Den avser tre nivåer:

- rikedom av ekosystem och naturtyper, där arterna lever
- artrikedom
- den genetiska variationen inom samma art

När man pratar biologisk mångfald menar man oftast artrikedom. Finns det ett stort antal arter i området brukar man lätt kunna se det. Motivationen för bevarandet blir då också lättare. En stor artrikedom hittar vi i det blomsterrika kulturlandskapet eller eklandskapet. Det är viktigt att påpeka att även en artfattig naturtyp kan hysa särskilda arter som inte finns i andra naturtyper vilket gör objektet värt att skydda. Ett sådant exempel är en öppen sandmiljö som huser unika arter anpassade till en näringsfattig, varm och torr livsmiljö. Detta visar på en typisk kombination av varierande naturtyper i ett landskap som kan rymma en stor mångfald av olika arter, detta skapar ett så kallat biologiskt rikt landskap.

Död ved huser oftast en hög artrikedom. Tickor är en bra indikator för detta.

Genetisk rikedom innebär att samma arts arvs massa, så kallad genom, består av ett stort antal gener som tillåter att en art skiljer sig mellan individerna. Detta ger

förutsättningar till en evolution. Till exempel, små nyanser i artens pälsfärg (som är kodade i genomen) kan hjälpa en del individer att gömma sig bättre från fiender och överleva vid en förändrad livsmiljö. De individerna överför då sin genom till den nya generationen som kommer att ha en bättre anpassningsförmåga. Skulle en art ha en liten variation inom generna skulle den riskera utrotas vid miljöförändring eftersom den inte skulle kunna anpassa sig tillräckligt väl.

Vad ska vi tänka på?

Naturområdena som finns beskrivna i naturvårdsprogrammet ingår också i så kallade värdekärnor. Värdekärnor är områden med särskilt höga naturvärden ur naturvårdssynpunkt. Men för att arterna ska kunna överleva inom dessa värdekärnor är det viktigt med ett genutbyte inom samma art. Genutbytet främjas av bra konnektivitet och spridningsmöjligheter mellan olika miljöer, så kallade spridningskorridorer.

Andra viktiga faktorer för artens överlevnad är storleken på artens livsmiljö, dess kvalitet, samt säkerställning av dess kontinuerliga existens. Till exempel måste skalbaggar som lever på gamla ekar kunna flyga från en ek till en annan för att kunna hitta en partner. Deras miljö måste också ha tillräckligt med mat och gömställe, samtidigt som närvaron av gamla ekar behöver vara kontinuerlig i tid. Det innebär att samma antal gamla ekar måste finnas kvar 50-100 år senare för att försäkra ekberoende skalbaggars framtida livskraftiga bestånd.

Detta exempel visar att bevarandet av några små, isolerade artrika biotoper dock inte är tillräckligt och hela landskapsbilden måste övervägas vid utveckling och exploatering. Denna aspekt beaktas i kommunernas grönplanering, vars resultat arbetas in i den nya översiktsplanen.

Våra ekar är de mest artrika träden i Sverige. Minst 1500 arter är mer eller mindre beroende av eken och dess invånare för att överleva. På bilden syns ekar i Kråkeryds naturreservat.

Varför bevara den biologiska mångfalden?

Anledningarna är många varför vi ska bevara den biologiska mångfalden.

Man presenterar oftast de följande fyra skälen:

Ekologiska. Luft och vattenrening, klimatreglering och pollinering av våra grödor är bland de viktigaste ekosystemtjänster levererade av den biologiska mångfalden.

Materiella. Vi brukar naturens resurser för vår överlevnad: marken, livsmedel, råvaror (byggnadsmaterial, kläder, mat), energi, vatten med mera.

Estetiska. Naturen ger oss inspiration för konst och litteratur. Regelbunden vistelse

i grönområden är kopplat till ett högre välbefinnande.

Etiska. Alla arter har rätt att överleva och föröka sig. Dessutom har vi själva ett ansvar över att framtida generationer ska ha tillgång till samma resurser och ska kunna njuta av samma naturvärden som vi.

Hoten mot den biologiska mångfalden

Ett av de största globala problemen är den ökande förlusten av arter, naturtyper och ekosystem, det vill säga biologisk mångfald. I Sverige bedöms 5-10 procent av arterna vara hotade eller nära hotade, det vill säga deras överlevnad är på sikt inte säkrad. Mänsklig utbredning och aktivitet

medför i dag att livsmiljöer förstörs och att arter dör ut med en hastighet som kan vara tusen gånger högre än den naturliga.

En orörd natur gynnar flertalet arter, medan naturstörningsprocesser präglar andra arter. Förutom de naturliga störningarna i form av brand, stormar och erosion har en del växter och djur lyckats anpassa sina liv efter de mänskliga småskaliga störningar från förr i tiden som till exempel slåtter eller bete. Upphörd hävd leder därför till igenväxning och att flertalet arter dör ut. Dessutom finns invasiva arter från andra länder som inte har några större krav på livsmiljö och dessa konkurrerar snabbt bort de inhemska arterna. Andra exempel på dagens hot är vattenreglering, överexploatering, vandringshinder, trädsjukdomar, miljögifter, förorening och förändrat klimat.

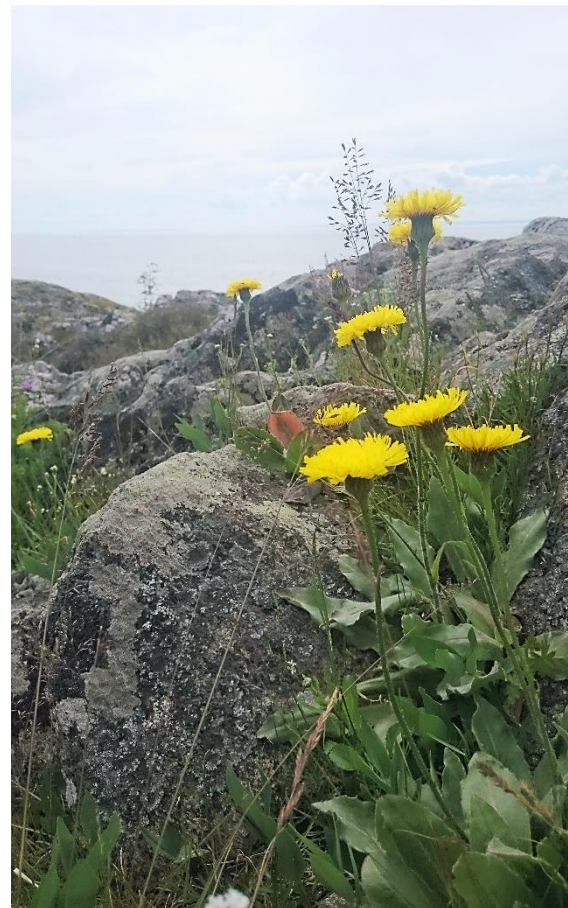
Rödlistade arter

De arter som bedöms riskera att dö ut inom ett särskilt område, till exempel ett land, är inskrivna i landets rödlista och kallas för rödlistade arter. Denna lista baseras på den

Kunskapsbrist Data Deficient DD	Nationellt utdöd Regionally Extinct RE	Rödlistade Hotade
	Akut hotad Critically Endangered CR	
	Starkt hotad Endangered EN	
	Sårbar Vulnerable VU	
	Nära hotad Near Threatened NT	
	Livskraftig Least Concern LC	

Kategorier i den svenska rödlistan.

internationella lista som är framtagen av Internationella naturvårdsunion (IUCN). I Sverige är det Artdatabanken vid Sveriges Lantbruksuniversitet i Uppsala som upprättar listan och Naturvårdsverket som fastställer Sveriges officiella rödlista. Enligt sista uppdatering 2015 finns det 4 273 rödlistade arter i Sverige. Uppdateringar sker vart femte år för att kunna presentera den nuvarande statusen på våra arters tillstånd. En ökad kunskap om arternas förekomst och förändrade livsmiljöer bidrar till att det vid varje uppdatering tillkommer

Slåtterfibbla (*Hypochaeris maculata*, VU) är en hotad kärlväxt som trivs på torra och ogödslade gräsmarker och betesmarker. I Ödeshögs kommun har den även hittat en plats att överleva på klipporna vid Vättern.

nya arter som kräver skydd samtidigt som andra arter stryks från listan.

Kommunala ansvarsarter

Som ett sätt att motverka hoten mot biologisk mångfald har 2 kommunala ansvarsarter utsetts som är speciellt viktiga för Ödeshögs kommun. Dessa arter är sällsynta och hotade men har trots det en tillräckligt stor population inom kommunen

för att kunna överleva och öka. Stärker vi dessa arters livsmiljöer inom vår kommun gynnar det hela länets och till och med Sveriges arttillstånd. Genom att bevara ansvarsarterna kommer dessutom andra känsliga arter knutna till samma livsmiljöer att främjas.

Ansvarsarter i Ödeshögs kommun

Foto: hmyzfoto.cz

Stäppspolvivel
(*Pseudocleonus grammicus*, EN)

Stäppspolvivel är en cirka 1 cm lång svart skalbagge som i Sverige endast är känd från ett par lokaler i Omberg. Skalbaggen är mycket sällsynt även i ett europeiskt perspektiv, men kan möjligen finnas i starkare bestånd längre österut i Asien.

Stäppspolvivel är en värmekrävande art som lever på lokaler med ett gynnsamt mikroklimat.

I Sverige har man observerat arten på fältmalört. Skalbaggen tros leva på den nedre delen av plantan eller vid roten.

2010 i samarbete med länsstyrelsen har stäppspolvivel tagits fram som en symbolart för Ödeshögs kommun.

Foto Gebbe Björkman

Skägges
(*Panurus biarmicus*, NT)

Skäggesen sågs första gången vid Tåkern 1972 och sedan dess har nästan hälften av Sveriges skäggesbestånd återfunnits här.

Skäggesen är en utpräglad vassfågel. Under sommarhalvåret livnär sig den på insekter men vintertid är den helt beroende av vassfrö som föda.

Tåkerns unika karaktär av sammanhängande stor vassareal är av avgörande betydelse för skäggesens överlevnad.

Den rika förekomsten av skägges där är en stor anledning till att fågeln även hade valts till kommunfågel i Ödeshög.

Utsikt över Östgötaslätten från Sverkersgården.

3. Naturen i Ödeshögs kommun

Ödeshögs kommun omfattar 7 socknar och den totala arealen uppgår till ca 487 km². Kommunen innefattar de naturgeografiska regionerna slätten och södra skogsbygden och mellan dessa kan en övergångsbygd urskiljas. Kommunens invånarantal uppgick 2018 till ca 5 340 personer. Knappt hälften av dessa bor i Ödeshögs tätort.

Klimat

Trots kommunens tämligen begränsade yta finns en tydlig skillnad i klimatet mellan de nordvästra och sydöstra delarna. De största orsakerna till detta är påverkan från Vättern och de topografiska förhållandena.

Årsmedeltemperaturen för nordvästra delen är +6,5°, vilket är jämförbart med den Östgötiska skärgården. Resten av kommunen har en medeltemperatur på +6,0° som är jämförbart med de centrala delarna av Östergötland.

Även när det gäller årsmedelsnederbörden finns en tydlig skillnad. För det nordvästra hörnet är den mindre än 500 mm men ökar

mot de högre belägna sydöstra delarna där den överstiger 550 mm per år. Nederbörden inom kommunen i övrigt är densamma som för de centrala och södra länsdelarna.

Vegetationsperiodens längd, d.v.s. antal dygn med en medeltemperatur över +3,0°, är 200-210 dygn/år. Samma längd på vegetationsperioden har hela den södra skogsbygden samt stora delar av den norra.

Topografi

Kommunen har en varierad topografi. De lägsta delarna finns i slättbygden i nordväst (ca 100 m.ö.h.) och de högsta i söder och framför allt i sydost, där höjden över havet är 200-250 m.

Kommunen är uppdelad i två naturgeografiska regioner: slätten och södra skogsbygden. De norra delarna ligger således helt på slätten. I söder begränsas slätten av en diffus övergång (övergångsbygden) till södra skogsbygden.

Slätten

Berggrunden utgörs i nordvästra delen av kommunen av sedimentär kalksten samt skiffer och sandsten. Sammansättningen gör att en stor del av kommunen är kalkpåverkad. På grund av lerjord och en

Söder om Ödeshögs tätort börjar skogsbygden – Holaveden.

sandig-moig morän är jordmättigheten inom slätten stor. Den mellansvenska israndzonens olika stråk med ryggar, åsar och deltan sträcker sig genom nästan hela slättområdet.

Slätten domineras nästan helt av åkermark gällande markanvändning. De kalkrika miljöerna skapar förutsättningar för torräng (även stäppartad), kalkfuktäng, och kalkkärr. Omberg och Vätterstranden hyser däremot några unika skogsmiljöer till exempel barrskog, bokskog och sumpskog.

Övergångsbygden

Gränsen mot övergångsbygden följer i stort sett gamla E4:ans sträckning från kommungränsen i öster till Ödeshögs samhälle.

Övergångsbygden karakteriseras av ett småkuperat och omväxlande landskap med ett rikt inslag av hagmarker, hållmarker och lövskogspartier. Övergångsbygden har också en rik kulturmiljö med till exempel många fornlämningar, bland annat stensträngar. I stort sätt sammanfaller Övergångsbygdens område med det område där Ödeshögs grova och värdefulla ekar växer.

Södra skogsbygden

Den södra skogsbygden är en nordlig utlöpare av det sydsvenska höglandet. Inom Ödeshögs kommun kallas området för Holaveden. Bygden karakteriseras av sprickdalar med skilda riktningar. Dalgångarna är jordfyllda eller intas av sjöar. De sydligaste delarna ligger mer än 200 m över havet.

Berggrunden domineras av graniter som på många ställen är blottade i hållar. Den vanligaste jordarten är morän som i allmänhet är sandig-moig och på många håll har hög blockhalt. Isälvsmaterial i form av rullstensåsar påträffas i mindre utsträckning i Ödeshögs skogsbygd. Såväl morän som sand och grus i Holaveden innehåller kalk.

I skogsbygden är granen det dominerande barrträdet. Kring den i skogsbygden rikligt förekommande bebyggelsen är det gott om värdefulla och småbrutna odlingslandskap. Holaveden i Ödeshög har bland de högsta tätheterna av hagmarker i Sverige. Myrar är också ganska vanliga i hela skogsbygden, dock är arealen för det mesta ringa men ett

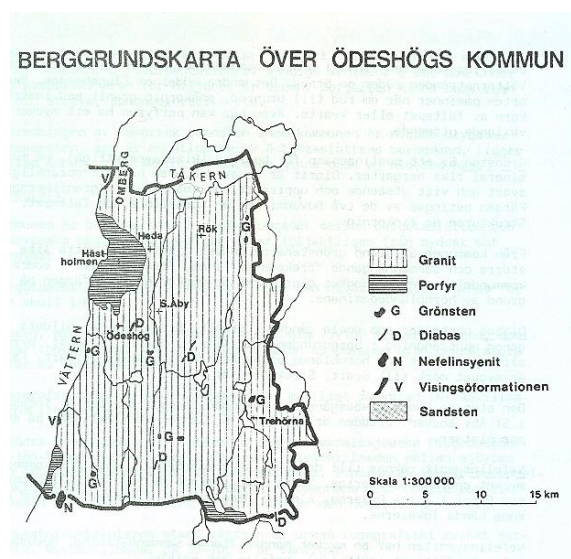
femtontal har en yta som är större än 10 ha. Dessa är koncentrerade till den östra och södra kommundelen.

Berggrunden

Berggrunden inom kommunen domineras av granit och näst efter det är porfyr den vanligaste bergarten med förekomst av tre större massiv. De i övrigt vanligast förekommande bergarterna är grönsten, diabas, nefelinsyenit, Visingsöformationen och kambrisk sandsten.

Granit är en sur bergart d.v.s. den har en hög halt kiselsyra då bildandet av bergarten skett på stort djup nere i jorden. Bildningsdjupet avgör vilken kornstorlek som bergarten får, ju högre upp mot ytan desto finkornigare blir graniten. Granitens utseende skiftar både i färg och kornstorlek, den vanligaste är en röd och medelgrov granit kallad röd Växjögranit. En tämligen allmän variant är också en medelgrov och grå granit.

Ett samlingsnamn för de bergarter som har bildats vid ytan är porfyr. Dessa har ett likartat utseende med ljusa så kallade strökorn främst fältspat i en mörkare finkornig till tät grundmassa. Mineral-sammansättningen i både porfyr och granit

Berggrundskarta över Ödeshögs kommun.

är i princip kvarts, fältspat och glimmer i skiftande proportioner.

Odlingslandskapets kulturhistoria

Odlingslandskapets historia i Östergötland började i den yngre stenålder ca 4000 – 3500 år f. Kr. (denna period kallas även för bondestenåldern). Det var då åkerbruk och boskapsskötsel blev vanligt förekommande i länet.

Vid dessa tider var klimatet varmt och tamdjuren gick ute året om. Nu började människan påverka landskapet sakteligen genom svedjebränning för att odla och förbättra beten för husdjuren.

Under bronsålder (ca 1800 - 500 år f. Kr.) ökade växtproduktionen och boskaps-skötseln och gräsmarkerna spred ut sig. I slutet av bronsålder blev klimatet svalare och boskapen behövde stallas in under vinterhalvåret.

Från äldre järnåldern, ca 500 f. Kr, förändrades dock jordbrukets villkor radikalt. Förutom klimatet förändrades jordbruket i takt med uppkomsten av de järntillverkade verktyg som skärar och liar. Jordbrukssamhällena blev mer stationära. Gräset skördades på slätterängar som vinterfoder till djuren medan gödseln från vinterstallar spreds ut på åkrarna. Härifrån kommer talesättet "äng är åkerns moder". Åkrarnas och djurens avkastning var sedan avgörande för hur befolkningen kunde livnära sig. Vanligtvis hade bonden ungefär åtta gånger mera äng än åker.

Det var troligen under den här perioden som odlingslandskapet blev indelat i inägor och utmarker. Inägan var gården, eller byn, och dess närmaste omgivning, där den permanenta åkern och vissa ängar låg. I utmarken låg svedjeåkern, våtmarks-slättermarken, betesmarken och den betade skogen. Här betade djuren cirka sju

En del av Sättra ängar slås fortfarande årligen med lie. Dessa förutsättningar har skapat en stor biologisk rikedom med ca 200 arter.

månader om året. Lövfoder, som också fortsättningsvis var en viktig foderform, togs både på inäga och utmark. Lövfoder togs både i skottskog, där man fällde hela småträäd, och på hamlade träd, där man skar lövet några meter upp på träden, dit djuren inte nådde upp.

Bybildningsprocessen antas ha påbörjats under yngre järnåldern. Fram till 1300-talet ökade befolkningen och kolonisationen av Holaveden tog sin början. Under de kommande århundrandena skedde en långsam folkökning som tilltog under frihetstiden på 1700-talet och under 1800-talet. Nu startades många dikningar av våtmarker och sänkning av sjöar. Viljan att effektivisera jordbruket resulterade i storskiftet, på 1700-talet, och laga skiftet, på 1800-talet.

Det varierade landskapet som generationer av bönder skapat med spett, liar, räfsor, plogar och djur, under flera tusen år, var mosaikartat och innebar en rikedom av små och olika miljöer. En stor mångfald av växt-

och djurarter hade fått möjlighet att leva i livskraftiga populationer. Ängarna, men också de gamla, ofta multnande lövträden, främst ek var de allra artrikaste miljöerna vi hade. De småbrutna åkrarna med stenmurar och odlingsrösen gav liksom våtmarker, skogsbeten och beteshagar livsrum för många olika arter.

Ängsmarksarealen, i Sverige, omfattade på mitten av 1800-talet ca 16000 ha och fodertäkt på åkervall var försumbar. På 1940-talet fanns fortfarande ca 3000 ha slätteräng i Östergötland men framåt slutet av 1990-talet var så gott som alla ängsmarkerna helt borta, (100 ha finns kvar), medan all fodertäkt sker på gödslade vallar. Slätterängarna har alltså, huvudsakligen på detta sekel, övergått till skogsmarker, åkermarker eller betesmarker. Denna drastiska minskning får stora konsekvenser för den biologiska mångfalden.

Andra snabba förändringsprocesser som skett är till exempel avverkningar av ett

stort antal ekar, bortforsling av odlingsrösen och stenmurar samt dikning och öppna diken. Skogsbetets upphörande och skogens karaktär av ren produktionsskog med mestadels likåldriga barrskogsbestånd är också en kännbar förändring precis som betesmarker som är svagt betade alternativt inplantering av skog eller igenväxning. Konstgödslade betesmarker och åkrar, borttagning av gamla, ruttna och grova träd samt bortstädning av död ved är alla exempel på stora urbana förändringar.

Alla dessa exempel från vår tid, visar på den snabbaste landskapsomvandlingen som skett i Sveriges marker sedan istiden.

Sjöar

I jämförelse med länet i övrigt har kommunen en måttlig sjöförekomst. Sjöarna är i huvudsak koncentrerade till skogsbygdens östra delar. Förutom Vättern och Tåkern som kommunen har del av saknar slättbygden sjöar. Totalt finns ett tiotal lite större sjöar och ca 30 mindre sjöar och gölar i kommunen.

Två huvudtyper av sjöar finns inom kommunen. Den ena typen kallas sprickdalsjö och har anlagts i en berggrundsspricka. Dessa sjöar är i allmänhet mycket långsträckta, djupa och har ringa bredd. De främsta exemplen är Vättern, Rödjesjön och Bäsjön.

Den andra sjötypen kallas morändämd. Dessa sjöar ligger i flacka sänkor i terrängen och däms av morän. Som en följd av detta är de ofta relativt grunda och har steniga och blockiga stränder. Till denna typ kan räknas Visjön och Trehörnasjön.

Trehörnasjön är ganska grund.

Ytterligare en sjötyp kan urskiljas inom kommunen - nämligen myr-gölen. Den är torvdämd och finns på myrar. Storleken är alltid ringa, liksom djupet. Exempel inom kommunen är Kolsjögolén och Abborragölen.

Övriga sjöars karaktär hänger i hög grad ihop med omgivningen. Om omgivningen domineras av näringsrika marker inklusive odlingslandskap är sjön också näringsrik, eutrof, på grund av läckage av näringsämnen. Dessa sjöar är ofta grunda och hyser en rik vattenvegetation där bladvass bildar stora bälten. De typiska eutrofa sjöarna i Ödeshög är få och bästa exempel är Tåkern och Visjön.

Sjöarna i skogsbygden är belägna i relativt näringsfattiga urbergsområden och är samtliga mer eller mindre oligotrofa, det vill säga näringsfattiga. De omges oftast av skogsmark och är relativt djupa. Vattenvegetationen här är mer sparsam. På sandiga botten växer ofta rosettväxter som till exempel notblomster, braxengräs och strandpryl.

Vättern är en näringsfattig sjö och dess vattenkvalité gör den till en viktig råvattentäkt. Vättern är av riksintresse när det gäller naturvården, kulturmiljön, friluftslivet och yrkesfisket. Sjön är hem för ca 31 olika fiskarter, bland annat så trivs de så kallade glacialrelikter storröding och hornsimpa här. Andra betydelsefulla och signifikanta fiskarter är harr, sik, öring och röding.

Tåkern är en udda sjötyp i kommunen. Till följd av den stora

viktigaste rast- och häckningsplatser för många fågelarter, med ca 270 arter sedda och ca 130 fågelarter häckande. Skäggmes, trastsångare och svarttärna är bara ett par exemplar på de rödlistade fågelarter som trivs här. Vegetationen i Tåkern utgörs till stor del av vidsträckta vassområden som till stor del är livsavgörande för några arter, däribland kommunfågeln skäggmesen. I

Foto: Bjørn Graatrud

Kommunfåglar är ett samarbetsprojekt mellan Östergötlands Ornitologiska Förening och länets kommuner. Syftet är att informera om och öka intresset för fågelarter som är minskande eller i vissa fall hotade. Skäggmes är Ödeshögs kommunalfågel och en av kommunala ansvarsarter.

sjösänkningen på 1840-talet får den nu anses vara en grund lerslättsjö med medelvattendjupet på endast 0,8 meter.

Tåkern är en näringsrik sjö med rik vegetation och rikt fågelliv. Den är också av riksintresse för naturvården, kulturmiljön och friluftslivet. Sjön är en av Nordeuropas **VattendragFel! Bokmärket är inte definierat.**

Hela kommunen avvattnas till Östersjön via Motala ström. Det finns ca sex vattendrag i

Tåkern trivs även en hel del fiskarter som abborre, gädda, lake, mört och ål.

Sammanfattningsvis har alla sjöar i kommunen hög motståndskraft mot försurning och ingen sjö behöver kalkas för att motverka försurning.

kommunen och de två största vattendragen, Disevidån och Lorbybäcken rinner mot norr ut i Tåkern och vidare till Vättern.

Trots en tydlig fysisk påverkan är både Disevidån och Lorbybäcken väldigt värdefulla naturmiljöer och har ett regionalt intresse för naturvården. De högsta naturvärdena anses ligga inom nuvarande och potentiella limniska nyckelbiotoper. Disevidån är unik med sina blockrika strömsträckor, ravinmiljöer och sträckor där bäcken rinner över stora hållar med mera. Lorbybäckens exklusivitet är bl.a. de långa opåverkade meandrande partier, ett delat liknande område, betade översvämningssoner och ställvis blockrika strömsträckor.

De begränsade näringsämnen i vattenmiljön är fosfor och kväve. Mänsklig aktivitet i form av till exempel avloppsutsläpp samt näringsläckage kan leda till en "onaturlig" igenväxning, eutrofiering, med omfattande algblomningar och periodvis syrebrist som följd.

Flera av kommunens sjöar och vattendrag är påverkade av näringsämnena. Bonderydsjön och Tåkern har mycket höga kvävehalter. Kommunens mest närsaltbelastade vattendrag är Disevidån, Lorbybäcken och Ålabäcken.

Ålabäcken där Vätterns öringar leker är också en del av Östgötaleden.

Våtmarker

”Våtmark är sådan mark där vatten under en stor del av året finns nära under, i eller strax över markytan. Samt vegetationstäckta vattenområden”². Naturvårdsverkets definition avser bland annat myrmarker, sumpskogar och våtmarksstränder vid sjöar, vattendrag och hav.

Våtmarker, eller myrar är en naturtyp som är relativt ovanlig i Ödeshögs kommun. Beroende på varifrån tillförseln av vatten och näring kommer indelas myrar i två huvudtyper:

mossar och kärr. En mosse får sin näring uteslutande genom nederbörden medan

kärret tar emot näring och vatten

även genom tillrinning från omgivande mark. Det tillrinnande vattnet är oftast näringsrikare än nederbörden varför mossarna generellt är fattigare på näring än kärren.

Vår vanligaste typ av mosse är tallris-mossen. Den är bevuxen med tallskog och med ett fältskikt av ris som odon, lingon, kråkbär, hjortron med mera. Dessa mossar finns det några större av som till exempel mossarna kring Kolsjömarken och Abborramossarna.

Kärren brukar efter näringstillgång och pH-värde delas in i fattigkärr, medelrikkärr och rikkärr. Fattigkärren är ganska artfattiga men eftersom de får sin näringstillförsel

Renemokärret är ett exempel av ett rikkärr. Området är viktigt för fågellivet.

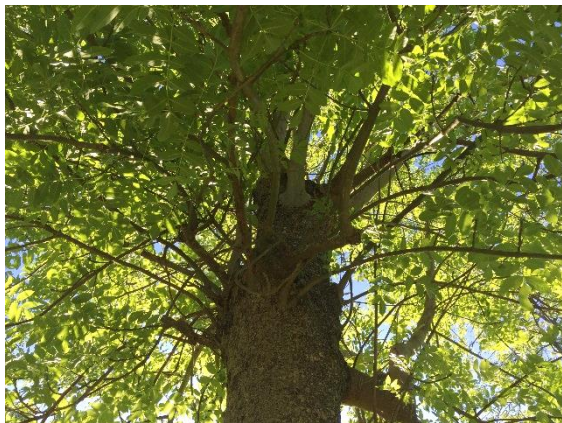
² Löfroth, Michael (1991). Våtmarkerna och deras betydelse. Solna: Naturvårdsverket. Rapport 3824.

från omgivande mark hyser de ändå fler arter än typiska mossar. Dessa kärr dominerar i skogsbygderna.

Rikkärren har höga halter av mineraler och hyser rikare flora, ofta återfinns en stor

gödsling eller bekämpning skett. Om grässvålen har brutits någon gång kallas de för kultiverade fodermarker, till exempel kulturbetesmarker.

De naturliga ängarna är slåtterängar där

Hamlade askar i Skrädeberg på Vätterstranden representerar såväl höga naturvärden som kulturvärden.

orkideérikedom. Däremot är de begränsade av låga halter av kväve och fosfor. En typ av rikkärr - extremrikkärret eller så kallat kalkkärret är ett för östgötaslätten typiskt växtsamhälle. Det krävs en del förutsättningar för kalkkärrens bildning. För det första krävs en kalkrik berggrund eller jordart och för det andra krävs framspringande grundvatten då vattnet löser upp kalken tack vare sin kolsyrehalt. Det kalkbemängda vattnet rinner sedan fram i sprickor, oftast i en svag sluttning, och i denna finner man den alldeles speciella vegetation som utmärker kalkkärren. Genom utdikning och uppodling har antalet kalkkärren avsevärt reducerats och idag finns endast några få kvar: Sjöstorps kalkkärret, Alvastrakärret och Mörkahålkärret på Omberg är bland de bästa representanterna.

Odlingslandskap

Odlingslandskapet kan presenteras framförallt som en samling av foder- och åkermarker. Fodermarker kan delas i ängar och hagar som består av den artrikaste delen i odlingslandskapet. De naturliga ängarna och hagarna har aldrig utsatts för jordbearbetning eller insådd. Inte heller har

man slår hö till kreaturen. I dagsläget har denna jordbruksmetod ersatts av den mer produktiva vallodlingen på åkermark. Det har lett till att väldigt få slåtterängar finns kvar. Kommunens mest kända är Sättra ängar, Brodderyds äng och Stocklycke äng.

En mycket viktig form av ängsskötsel är hamling. Ödeshögs kommun är en av de svenska bygder som har mest hamlade träd i odlingslandskapet men även i andra miljöer. Vid hamlingen får träden en mycket långsam tillväxt och kan bli mycket gamla. Hamlingen gör också att risken för omkullblåsning minskar då storleken hålls nere. Ett kontinuerligt hamlat träd blir upp till dubbelt så gammalt som ett naturligt växande träd. Rotsystemet förminskas vid hamling och rötternas förmultning tillför ängen näring. Dessutom blir trädens övriga näringsupptag från djupare jord, genom lövfällningen ett näringstillskott till ängen.

Hagar är naturbetesmarker där djuren betar. Bra betestryck innebär höga biologiska värden eftersom många olika vegetations typer och livsmiljöer skapas. Betningen gör att ingen art kan ta överhanden utan många arter kan samsas på en liten yta. Mängden

naturbetesmarker av hög kvalitet är mycket stor i Ödeshög. Delvis är den relativt höga kalkhalten i marken en förklaring men även många gårdar med traditionella brukningsmetoder bidrar. Hagmarker finns vid till exempel Tåkern, Stora Kullen-Valla-Ingvaldstorp, Hemmingstorp, Trehörna säteri och Månsabola.

Karlsunds betesmark ligger längs Disevidåns strömmande lopp.

Just i Ödeshög är åkermarkerna osedvanligt rika på sällsynta åkerogräs, till exempel riddarsporre, sminkrot och spikvallmo.

I det storskaliga åkerlandskapet är alla avbrott från de stora rena åkerytorna biologiskt värdefulla. Här befinner sig de småmiljöerna med högt naturvärde: alléer, stenmurar, odlingsrösen, åkerholmar, källor, småvatten och våtmarker. De kallas småbiotoper.

En annan del av odlingslandskapet som inte har varit stor förut men nu har blivit ännu mindre, är de torra och sandiga miljöer som hyser exklusiv flora och fauna (speciellt evertebrater). **Fel! Bokmärket är inte**

definierat.). Dessa varma och grusiga miljöer kan idag hittas i klipptorrängar, naturliga torrängar, grustag och vägsränor.

Vätterstranden utgör en utomordentligt värdefull och skyddsvärd naturmiljö med växlande vegetation beroende på topografi. Ängs- och hagmarker av olika typ finns bakom den egentliga strandzonen. Stäppartade torrängar med backklöver, axveronika, brudbröd och kungsmäta

finns bland annat vid Skrädeberg.

Den mest anmärkningsvärda och sällsynta växten i Vätterstranden är drakblomma (EN). Drakblomman etablerades

Foto: Lars Theng

Vår sällsynta drakblomma (*Dracocephalum ruyschiana*, EN).

förmodligen i Sverige för cirka 10 000 år sedan när isen smälte och lämnade efter sig ett öppet tundralikt landskap. Trots tusentals år av stora klimat- och vegetationsförändringar har drakblomman överlevt i våra vätterbranter vid Kråkeryd och Stocklycke (Omberg).

Grustag är en speciell miljö för växter och djur. Den lösa, varma sanden utnyttjas som boplatser för grävande insekter som t.ex. grävsteklar men även som häckningsplats

för backsvalan. Exempel på värdefulla grustag finns vid Jussberg och Alvastra.

En av de viktigaste kända sandmiljöerna i länet hittar man inom Ödeshögs tätort. Det är Jeannebergs och Skrapegårdens lokaler med kalktorrängar som hyser mycket höga värden kopplade till öppen sandmark och torräng. En hel del rödlistade arter har påträffats i Skrapegården som till exempel toppjungfrulin, guldsandbi, sexfläckig bastardsvärmare och signalarter som till exempel fältvädd, grusviva och bivarg.

Sexfläckig bastardsvärmare (NT) och guldsandbi (NT) är rödlistade insekter som är födoberoende av väddklint och fältvädd växande ibland annat i Skrapegårdens kalktorräng. Här plockar guldsandbiet bara fältväddens polen för sina larver (sitter på en fältvädd i bilden). Arten ingår i det nationella åtgärdsprogrammet "Vildbin på ängsmark".

Skogar

Kommunens skogar återfinns till stor del inom södra skogsbygden i område som kallas för Holaveden. Växtgeografiskt ligger Ödeshög inom södra barrskogsregionen och granen är då givetvis det dominerande barrträdet.

Stora, likåldriga bestånd av gran saknas dock nästan helt inom kommunen. Skälet är främst att marken är så varierad och splittrad på många relativt små fastigheter. Markförhållanden som vatten-och närings-tillgång är mycket skiftande vilket medför svårigheter att anlägga stora bestånd av ett enda trädslag. Granskogarna har ett tämligen stort inslag av tall, björk och i viss mån asp.

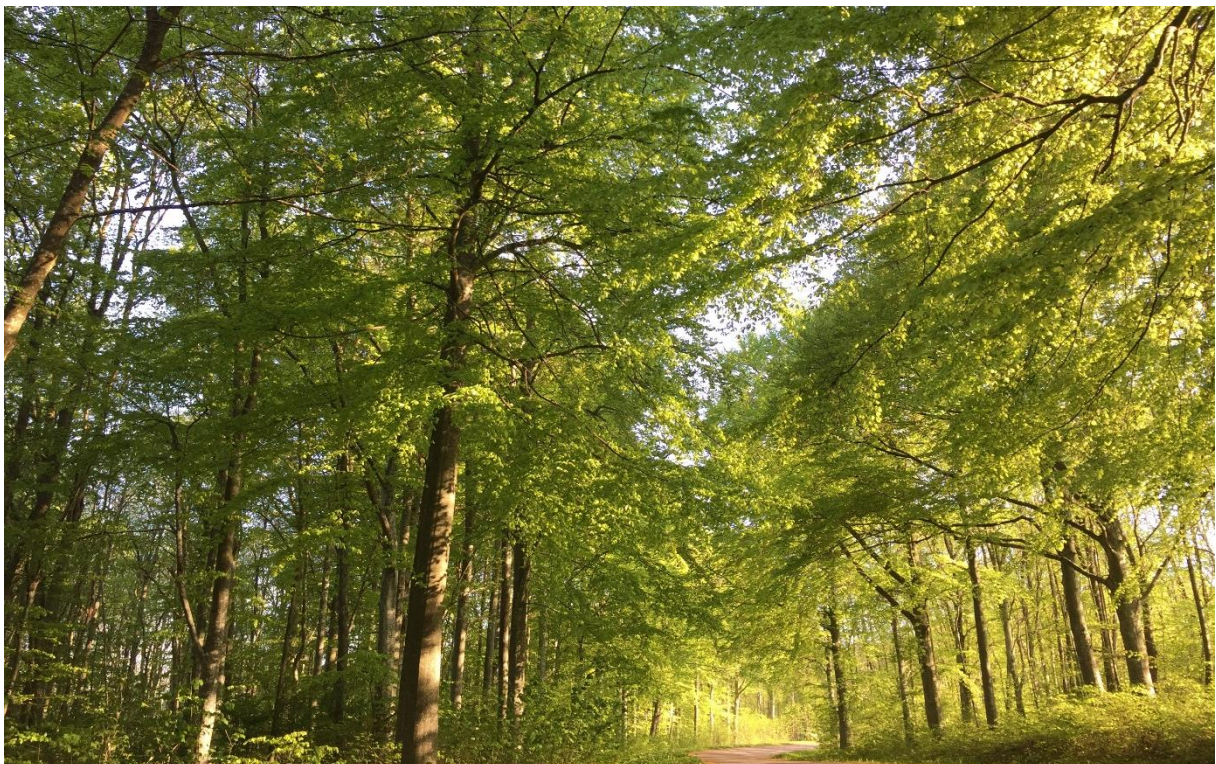
Tallen som har mindre krav på markförhållandena finner man i första hand på hållmarker och blockrika moräner. Hållmarkstallskogar förekommer mycket sparsamt. Ett exempel på detta växtsamhälle finns söder om Kolsjön. Denna

naturtyp förekommer också på bergsklackarna utmed Vättern och kring Flugebosjön.

Naturskyddade skogsområden i kommunen består av skogsbetesmarker, sumpskogar, barrskogar och ädellövskogar. Skogsbetesmarker är mestadels koncentrerade inom Holaveden och består av olika trädslag som bland annat, ek och gran. Våra värdefulla sumpskogsmiljöer förekommer i fuktiga marker vilket har lett till ett begränsat skogsbruk och på så sätt har dessa sumpområden kunnat bevaras.

Våra skogliga naturreservat är: Ombergs bokskog, Storpissan, Ödemark, Lysings urskog och Ekebergs lövskog.

Ett unikt naturvårdsobjekt som rymmer många olika livsmiljöer med stor biologisk mångfald är Omberg. Med över 1000 ha är Ekopark Omberg ett av Sveriges mest artrika skogslandskap. Omberg ligger i nordvästra delen av Ödeshögs kommun och drygt hälften är skyddat som Natura 2000-

På Omberg ligger en av de nordligaste bokskogarna i Sverige. Skogen är bäddad med blåsippor, vitsippor och ramslök och är mycket omtyckt av fåglar, speciellt hackspettar.

område. Dessutom ingår Omberg i riksin-tresset för naturvården, kulturmiljön och fri-luftslivet. Här finns en mosaik av ädel-lövskogar, granskogar och lövsumpskogar. En del är gran- och tallplanteringar, men också en gammal, möjligen naturlig gran-skog finns vid Örnslid (Storpissans naturreservat). Lövträd av de flesta arter finns som spridda inslag i barrskogen. Enstaka äldre ekar uppträder här och var i skogarna, speciellt i västbranterna mot Vättern. Det finns 400 jätteeckar men nya ekar planteras kontinuerligt på Omberg med målet att en dag få upp till 5000. Sveaskog har också en långsiktig plan att avveckla all planterad granskog och ersätta med löv.

Väderkärnorna för ädellöv ligger främst i Östra Vätterstranden, Omberg, Sättra och runt Stora Åby (Bilaga 4). Ädellöv är våra ädla lövträd som ask, alm, ek, lind och lönn. De bildar tradskiktet längs Vättern i Ödeshög och de växer ofta tätt med hassel. I den lundartade markfloran ingår bland annat skogsbingel, trolldruva, vätteros, hässleklocka och ramslök, med mera. Av faunan är landsnäckorna de mest utforskade

arterna. Vätterbranterna mellan Jönköping och Ödeshög är de enda kända nordeuropeiska lokalerna för större barksnäcka.

Förutsättningar för friluftsliv

Naturen är betydelsefull för människors hälsa och rehabilitering, liksom livskvalitet kopplat till människors tillgänglighet till naturen. Ödeshögs tätort är ganska liten vil-ket gör att naturen alltid är nära för invå-narna. Friluftslivet och turism är viktiga ak-tiviteter inom kommunen.

De mest populära tätortsnära friluftslivs-områdena är Klockaregårdsängens aktivi-tetsområde, Folkets Park, Annastigen och elljusspåret vid Skönatorpet.

Våra större sjöar Lorasjön, Trehörnasjön, Vagnsjön, Visjön och Vättern är attraktiva badplatser men ger även möjlighet till fiske, paddling, dykning eller skridskoåkning.

Det varierande odlingslandskapet med inslag av betesmarker och närheten till Vättern bjuder på varierande vandrings-upplevelser. De mest attraktiva vandrings-

En av kommunens finaste badplatser ligger vid klipporna inom Stora Lunds naturreservat.

lederna finns på Vätterstranden, Omberg och Östgötaleden.

Våra naturreservat bjuder på flera unika naturupplevelser:

- Gamla och grova ädellövträd i Ombergs bokskogar,
- Den rika blomsterprakten på Stora Lunds stäppängar,
- Skogklädda bergbranter och trädbärande betesmarker vid Holkaberg och Narbäck,
- Den största fastmarksängen i Östergötland med årlig slåtter på Sättra ängar,
- Isberga torrängar med luddvedel, luktvicker och fältvädd,
- Orkidé-rika strandängar runt den internationellt värdefulla fågelsjön Tåkern,
- Storslagen utsikt och artrika torrängar vid Kråkeryd med mera.

4. Kommunens naturvårdsorganisation

Det första naturvårdsprogrammet fastställdes 1999 men första naturvårdsinventeringar utfördes redan 1976 i samarbete mellan Länsstyrelsen och Ödeshögs kommun. Detta avsnitt förklarar naturvårdsorganisationen och naturvårdsarbetet i kommunen.

Den högsta instansen i naturvårdsarbetets organisation är kommunstyrelsen och kommunfullmäktige. Fullmäktige beslutar om budget, riktlinjer och olika verksamhetsfrågor, inklusive naturvårdsfrågor. Sedan är det kommunstyrelsen som leder och styr kommunens verksamhet enligt fullmäktiges beslutade målsättningar. Kommunstyrelsen har också ansvar över att naturvårdsintresset beaktas vid fysisk planering och exploatering. I Ödeshögs kommun har kommunstyrelsen också ansvar över vägar, parker och andra allmänna platser liksom kommunens skogar och annan kommunägd mark. Själva arbetet genomförs av arbetsledare på tekniska enheten.

Naturvårdsarbetet i kommunen bedrivs främst av miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningen. Den ansvarar över ärenden som gäller strandskydd, bygglov, tillsyn enligt miljöbalken, fysisk planering, exploatering och offentlig kontroll enligt lagstiftning inom miljö- och hälsoskyddsområdet. Att ta fram ett naturvårdsprogram är också ett uppdrag för miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningen. Just nu finns det ingen kommunekolog i kommunen men miljöinspektörer tillsammans med konsulter jobbar med naturvårdsärenden vid behov.

Naturvårdsarbete handlar dessutom om att informera och marknadsföra kommunens naturvärden. Detta ansvar ligger delvis hos näringslivsenheten under teknik- och näringslivsförvaltningen. Då naturen utför en fritids-funktion har även bildnings-, kultur- och fritidsförvaltning ett visst ansvar när det gäller informationsspridning och marknads-föring.

Det finns också externa aktörer som är en del i naturvårdsarbetet på kommunen. Ett exempel är naturvårdsrådet som skapades 2017 och som består av naturkunniga medlemmar med lokal anknytning till kommunen. Miljöenheten samråder med naturvårdsrådet i viktiga naturvårdsfrågor eller naturvårdsprojekt inom Ödeshögs kommun.

Det finns dessutom andra aktörer som är viktiga för naturvårdsarbete som inte tillhör kommunens organisation. Dessa är Länsstyrelsen Östergötland (vidare benämnd enbart länsstyrelsen), Skogsstyrelsen, Region Östergötland, ideella föreningar, grann-kommunerna, markägare, allmänheten med mera.

Naturvårdsåtgärders genomförande

Som en del av naturvårdsprogrammet fastställs strategierna av kommunfullmäktige. Genomförandet av åtgärderna kräver dock samverkan mellan olika aktörer där de viktigaste har nämnts i förra avsnittet.

Även om en del av finansieringen kommer från kommunens budget är naturvårdsarbetet ofta beroende av ekonomiska bidrag från externa aktörer. Olika naturvårdsprojekt stöds av Naturvårdsverket via ett så kallat LONA-projekt (lokala naturvårdsprojekt), av Havs- och vattenmyndigheten LOVA – projekt (lokala vattenvårdsprojekt) eller av EU via LIFE-projekt (naturvårdsinriktad samarbetsprojekt). Länsstyrelsen,

olika föreningar m.m. kan också finansiera naturvårdsprojekt.

Här kommer några exempel på naturvårdsåtgärder genomförda i Ödeshögs kommun under senaste åren:

- Naturvårdsprogrammets objektskatalog har uppdaterats och lagts ut externt,
- Hamling av äldre träd,
- Nya och uppdaterade skötselplaner (Skrapegården, Tåkerns naturreservat),
- Naturum vid Tåkern har byggts,
- Frihugning av ekar
- Restaureringsprojekt av betesmarker och fria vandringsvägar för öring,
- Nya Natura 2000-områden har godkänts: (till exempel Vida Vättern, Sjöstorps kalkkärr, Skruvhults odlingslandskap),
- Nya naturreservat har skapats (till exempel Ödemark, Stora Lund),
- Turismen har utvecklats,
- Guidade visningar
- Närmiljöer har gjorts tillgängliga för allmänheten (till exempel Klockargårdsängens aktivitetsområde)

LONA-medel har bidragit till att det nu finns öringar igen i Orrnäsån. De nyinflyttade ynglen växer och frodas. Även korna njuter av betet inom nyrestaurerade hagmarker längs ån.

5. Lagstiftning och skydd av områden

Nationella miljömål

Miljöpolitiken i Sverige leds av det övergripande mål som riksdagen har fastställt.

”Det övergripande målet för miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser.”

Målet syftar till att reducera miljöpåverkan så att samhällsutvecklingen ska vara långsiktig och ekologiskt hållbar. För att uppnå detta har riksdagen antagit ytterligare 16 miljökvalitetsmål:

1. Begränsad klimatpåverkan
2. Frisk luft
3. Bara naturlig försurning
4. Giftfri miljö
5. Skyddande ozonskikt
6. Säker strålmiljö
7. Ingen övergödning
8. Levande sjöar och vattendrag
9. Grundvatten av god kvalitet
10. Hav i balans samt levande kust och skärgård
11. Myllrande våtmarker

12. Levande skogar
13. Ett rikt odlingslandskap
14. Storslagen fjällmiljö
15. God bebyggd miljö
16. Ett rikt växt- och djurliv

Varje länsstyrelse och kommun har ett ansvar att integrera miljömålen inom både regional och lokal planering. Naturvårdsprogrammet spelar en viktig roll i det kommunala arbetet med att uppfylla dessa mål.

Kommunens naturvårdsarbete baseras på sex av målen samt ytterligare ett:

- Levande sjöar och vattendrag
- Myllrande våtmarker
- Levande skogar
- Ett rikt odlingslandskap
- God bebyggd miljö
- Ett rikt växt- och djurliv
- Information och naturvägledning

Miljölagstiftningen

Den viktigaste lagen inom naturvårdsarbete i Sverige är miljöbalken. Andra lagar kopplade till naturvården är bland annat skogsvårdslagen, jaktlagen, plan- och bygglagen, fiskelagen och terrängkörningslagen.

Miljöbalken

Miljöbalken syftar till att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer kan leva i en hälsosam och god miljö. Det innebär att naturen får ett eget skydd. Däremot kan skyddet avse såväl natur- som kulturmiljövärden. Bland Miljöbalkens reglerande område hittar vi miljökonsekvensbeskrivningar, jordbruk, hus-hållning av mark- och vattenområden med mera.

Skogsvårdslagen

Skogsvårdslagen gäller alla skogar, oavsett ägare. Lagen kräver god avkastning och

bibehållen biologisk mångfald och båda de kraven är lika viktiga och inget av kraven går före det andra. Skogen ska också skötas med hänsyn till kulturella, estetiska och sociala skogens värden.

Plan- och bygglagen

Plan- och bygglagen reglerar planläggning av mark, vatten och byggnation. Lagen syftar också på en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden och en god och långsiktigt hållbar livsmiljö. Av kommuner kräver lagen att det ska finnas en aktuell översiktsplan som visar den långsiktiga utvecklingen av den fysiska miljön.

Jaktlagen

Enligt jaktlagen är alla däggdjur och fåglar inklusive deras bon, ägg och ungar fredade. För vissa arter gäller undantag, exempelvis får de jagas under bestämda jakttider.

Allemansrätten

Varje människa i Sverige har rätt att röra sig fritt i naturen. Det innebär att man kan ta sig fram till fots eller med båt över annans mark. Man får även plocka blommor, bär och svamp om de inte är fridlysta (se bilagan 2 för fridlysta arter i vårt län). Allemansrätten stöds av Sveriges grundlag, men är inte en lag för sig.

Internationella överenskommelser

Det finns också en del internationella bestämmelser som skyddar miljön och naturresurserna på internationellt nivå och ger grunden till den svenska lagstiftningen. Sverige är med i över 40 olika internationella miljökonventioner. Bland de viktigaste kan nämnas Konventionen om biologisk mångfald, Vattendirektivet, Ramsar-, CITES-, Bern- och Bonn-konventioner, samt Habitat- och Fågeldirektiv som tillsammans utgör nätverk av Natura 2000-områden. Mer

information om de internationella överenskommelserna finns på Naturvårdsverkets hemsida.

Skyddad natur

Vissa område har högre naturvärde än andra och är skyddade enligt miljöbalken. Dessa är nationalpark, naturreservat, kulturreservat, biotopskyddsområde, naturminne, djur- och växtskyddsområde, strandskyddsområde, vattenskyddsområde och miljöskyddsområde. Natura 2000 har också ett lagligt skydd.

Riksintresse för naturvården

Områden av riksintresse för naturvården ska representera huvuddragen i den svenska naturen och utgöra de mest värdefulla områdena i ett nationellt perspektiv. Dessa områden ska skyddas mot påtaglig skada. Områden av riksintresse beslutas av Naturvårdsverket enligt kapitel 3 i miljöbalken. Däribland ingår alla Natura 2000-områden. Riksintresseområden består oftast av stora och sammanhängande arealer av karakteristiska naturtyper därför kan ett riksintresse innehålla många Natura 2000-områden. I Ödeshögs kommun finns 11 områden av riksintresse för naturvården.

Nationalpark

Nationalpark är ett stort sammanhängande område av viss landskapstyp som har behållit sitt naturliga tillstånd eller väsentligt oförändrat skick. Skyddsnivå är det högsta ett naturvårdsobjekt kan få. Beslut om nationalparks byggande fattas av regeringen och riksdagen. För närvarande finns det ingen nationalpark i Östergötland.

Naturreservat och kulturreservat

Ett mark- eller vattenområde får förklaras som naturreservat i syfte att bevara biologisk mångfald, vårda och bevara värdefulla naturmiljöer eller tillgodose behov av områden för friluftslivet.

Naturreservat kan också skapas för att återställa eller nyskapa värdefulla naturmiljöer eller livsmiljöer för skyddsvärda arter. Om området ska skyddas för att bevara värdefulla kulturpräglade landskap, kallas det ett kulturresevat.

Både kommuner och länsstyrelser har möjlighet att skapa ett naturreservat. Skötseln tillhör den myndighet som har tagit beslut om skyddet. Det finns 14 naturreservat i Ödeshögs kommun (Bilaga 1).

Natura 2000

Ett nätverk av värdefulla naturområden i medlemsländerna inom EU (Europeiska Unionen) kallas Natura 2000. De

skyddsvärda områdena väljs ut av medlemsländerna och fastställs av EU-kommissionen. Valet stöds av två EU-direktiv, nämligen fågeldirektiv samt art- och habitatdirektiv. Alla Natura 2000-områden i Sverige är utpekade som riksintressen enligt miljöbalken.

Syftet med dessa naturvärda områden är att bibehålla en gynnsam bevarandestatus av de arter och naturtyper som nämns i de två direktiven. Skyddet innebär också att tillstånd krävs för att vidta åtgärder och bedriva verksamhet som kan påverka ett Natura 2000-område.

I Ödeshögs kommun finns 30 Natura 2000-områden (Bilaga 1).

Kalkkärr är sällsynta i Östergötland. Här lever växter och djur som är unikt anpassade till den kalkrika miljön. Den rosa orkidén ängsnycklar (vänster) och majviva (höger) är karakteristiska för kalkrika fuktängar. Båda arterna gynnas av de betande grannarna – kor. Sjöstorps naturreservat ingår i Natura 2000-nätverk.

Biotopskyddsområde

Små livsmiljöer som är speciellt viktiga för bevarande av hotade eller särskilt skyddsvärda djur- och växtarter omfattas ofta av biotopskydd. Det kan vara olika vatten eller markområden mindre än 20 ha. Där biotopskyddet gäller får man inte bedriva verksamhet eller vidta en åtgärd som kan skada naturmiljön.

Länsstyrelse, Skogsstyrelse eller kommun får förklara områden som biotopskyddsområden. För vissa livsmiljöer gäller ett generellt skydd.

Dessa är:

- alléer
- stenmurar i jordbruksmark
- källor med omgivande våtmark i jordbruksmark
- odlingsrösen i jordbruksmark
- pilevallar
- småvatten, våtmarker och öppna diken i jordbruksmark
- åkerholmar.

Biotopskyddsområden som är förklarade av Skogsstyrelsen finns belägna i skogsmiljöer och klassas som nyckelbiotoper. De vattenknutna miljöer som omfattas av biotopskyddet är i första hand limniska

Åkerholmar och alléer är små naturområden som olika växter och djur hittar sina hem i och använder som spridningskorridorer.

biotoper. Biotopskyddsområden i Ödeshögs kommun listas i bilaga 1.

Naturminne

Vissa särpräglade naturföremål som stora träd, flyttblock eller jättegrutor kan också behöva bevaras. Länsstyrelse eller kommun kan förklara ett sådant naturföremål som naturminne. Det finns 3 naturminnen i kommunen (Bilaga 1).

Djur- och växtskyddsområde

Syftet med djur- och växtskyddsområde är att skydda hotade eller störningskänsliga växter och djur. Skyddet kan gälla vissa arter eller en specifik period av året, till exempel häckningsperioden. I Ödeshögs kommun finns det ett fågelskyddsområde och det är Tåkern.

Strandskyddsområde

För att försäkra den stora växt- och djurrikedomen och allmänhetens tillgång till strandzonen gäller det ett strandskydd i hela landet (undantag kan förekomma, till exempel inom tätorter). Strandskyddet styrs av miljöbalkens 7 kapitel och skyddet sträcker sig från 100 meter från strandkanten både upp på land och ut i

vattnet. Strandskyddet gäller vid alla landets hav, sjöar och vattendrag.

I Ödeshögs kommun är Vätterstrandens skyddsområde utökad till 300 m på vissa sträckor på grund av sitt höga natur- och friluftslivsvärde.

Vattenskyddsområde

Ett vattenskyddsområde är ett geografiskt område skapat av länsstyrelsen eller kommunen för att skydda en vattenförekomst så att den kan användas som vattentäkt under ett flergenerationsperspektiv. Inom vattenskyddsområdet gäller restriktioner för vad man får göra, till exempel kan det vara förbjudet eller krävas tillstånd att utföra schaktningsarbeten, sprida gödsel och bekämpningsmedel eller ha virkesupplag. Det enda vattenskyddsområdet i kommunen som finns i dagsläget är Vätterns vattenskyddsområde som avser långsiktigt skydd av Vättern som dricksvattentäkt. Länsstyrelsen är tillsynsmyndighet.

Naturvårdsavtal

Ett naturvårdsavtal är ett civilrättsligt avtal mellan markägare och staten eller en kommun. Naturvårdsavtalet syftar till att bevara och utveckla befintliga naturvärden

i ett specifikt område. Genom att avstå en särskild aktivitet på sin mark, till exempel skogsbruk, får markägaren en viss

ekonomisk ersättning. Ett sådant avtal är frivilligt och kan gälla mellan 1 och 50 år.

Foto: Kerstin Krafft (upptacktsfard.se)

Tåkern är ett av länets 70 fågelskyddsområden. Här gäller tillträdesförbud under perioden 1 april till 30 juni, då häckar de flesta fåglar. Besöksområdena, fågeltornen och de markerade vandringslederna gå dock bra att besöka året om.

6. Beskrivning av objektskatalogen

Objektskatalogen består av beskrivningar av de mest värdefulla naturområdena i kommunen. Varje objekt presenteras med en beskrivning av naturområdet och ett kartmaterial med dess geografiska avgränsning. Trots att många områden redovisas finns en stor risk att en del mindre naturvärda områden saknas.

Förutom de biologiska objekten innehåller objektskatalogen några områden med geologiska värden (markeras med G under Skyddsmotivet).

Grunden till kommunens första naturvårdsprogram har varit olika naturinventeringar och rapporter som utfördes mellan 1972 och 1998 av framförallt länsstyrelsen. Skogsstyrelsens nyckelbiotopsinventeringar är också en viktig del av programmet. Fältbesök genomfördes av Christer Wiking, Peter Fredriksson och Lars Frölich.

Under perioden 2015 - 2018 har ett fältarbete pågått för att uppdatera kommunens objektskatalog. Fältbesök utfördes av kommunens konsulter Christer Wiking, Tomas Fath, Ted von Proschwitz (landsnäckor) och Ingrid Bergengren.

Vid uppdateringen sågs samtliga områdenas objektsbeskrivningar, naturvärdeklass och geografiska utbredning över. Områdena beskrivs huvudsakligen så som de ser ut i dag men ursprunget till beskrivningarna härstammar som regel från den äldre versionen av naturvårdsprogrammet och i många fall har inte texten ändrats alls, eller bara marginellt justerats. Alla högre klassade (klass 1 och 2) objekt har besökts igen samt ett stort antal av de större odlingslandskapen i de lägre klasserna

Hela objektskatalogen med kommunens naturvärdesobjekt finns presenterad i

kartunderlag på kommunens hemsida via karttjänsten Infovisaren.

Objektsbeskrivningar

Varje naturområde beskrivs med följande detaljer:

- Nr. och namn
- Naturvärdesklass
- Skyddsmotiv
- Socken
- Naturvärdesbedömning
- Beskrivning
- Bibehållande av värden
- Skydd
- Ytterligare kunskap
- Referenser
- Artlista
- Rödlistade arter

Nr. Varje naturområde beskrivs med ett löpnummer följt av ett **namn**.

Huvudregeln är att numreringen börjar i nordvästra Ödeshögs socken vid Vättern och går sedan söderut och österut via Stora Åby socken till Trehörna osv.

Emellertid finns en hel del undantag då en del objekt inte har kvar sina värden medan andra nya tillkommit. Då har de lediga numren i första hand använts, i andra hand har de fått nya löpnummer efter de gamla, det vill säga i nummerseriens slut.

Varje beskrivet område har ett namn som oftast består av ett gårdsnamn eller liknande följt av ett följnamn som försöker beskriva vilken naturmiljö det gäller.

Naturvärdesklass. Varje område har fått en ”klassning” eller betygsättning, alltefter naturvärdet som finns i området. I naturvårdsprogram används numera fyra klasser. Vid bedömningen av naturvärdena i ett område används främst dessa kriterier: betydelse som genbank, ekologisk funktion, kontinuitet, mångformighet, orördhet, raritet, representativitet samt storlek. Andra

kriterier som stödjer bedömningen är forskningsintresse, skönhet, rekreation, studieintresse och säregenhet. Klassningen av geologiska objekt baseras på det höga värdet av geologiska bildningar eller terrängformer i såväl ett lokalt som nationellt perspektiv men även den biologiska aspekten tas hänsyn till.

De fyra klasserna är:

Klass 1: Område av högt naturvärde i ett nationellt perspektiv.

Klass 2: Område av högt naturvärde i ett regionalt perspektiv.

Klass 3: Område av högt naturvärde i ett kommunalt perspektiv.

Klass 4: Område av högt naturvärde i ett lokalt perspektiv.

Gräsmarkerna i Bomhults odlingslandskap är troligen länets artrikaste fjärilsmiljö och rankas nu som Klass I inom det uppdaterade naturvårdsprogrammet (värderades som Klass 3 i det gamla programmet från 1999).

I objektskatalogen finns ett objekt som har ett eget klassningssystem, Nr. 002 Vätterstranden. Området har naturvärdeklass 1 och ingår till stor del i ett riksintresse för naturvården. På grund av sin storlek och biotopsrikedom har objektet delats i 89 mindre delområden som har inventerats och klassats i tre olika klasser (i samarbete med

länsstyrelsen) utefter sina naturvärden. De naturreservat som ingår i hela objektet behåller den gemensamma klassningen som gäller alla andra naturvårdsobjekt.

De tre klasserna i Vätterstrandsområdet är:

1a: Väldigt höga naturvärden, stora sammanhängande arealer och/eller stora nyckelbiotoper.

1b: Mindre områden med väldigt höga naturvärden, mindre nyckelbiotoper och/eller stora sammanhängande områden med höga naturvärden, även mindre områden med höga naturvärden som ligger bredvid 1a – området.

1c: Mindre områden med höga naturvärden och/eller områden utan särskilt högt värde men som ligger bredvid 1a – området.

Förutom högra naturvärden har klassningen baserats på kontinuitet och konnektivitet av särskild naturvärda områden. Att en del områden inte har en beskrivning betyder dock inte att de inte har något naturvärde. Antingen har området ännu inte inventerats eller så har vi tittat på Vätterstranden som en helhet och ett kontinuerligt objekt med spridningsområden för olika arter och utvecklingsområden för framtida naturvärden.

Skyddsmotiv. Under denna rubrik karakteriseras områdena utifrån dess huvudsakliga naturvärden. De aspekter som används är: Bi (Biologi), G (geologi), L (landskapsbild), F (friluftsliv) och K (kulturmiljö).

Socken. Den socken som området ligger i. Ett område kan naturligtvis ligga i flera socknar. I Ödeshögs kommun finns sju socknar.

Naturvärdesbedömning. Under denna rubrik återfinns en motivering varför just detta område är biologiskt värdefullt. Det är en sammanfattande värdering där området

och dess miljöer ställs i relation till liknande områden i trakten, kommunen, länet och landet. Här nämns om det finns hotade arter.

Beskrivning. Här beskrivs var området ligger, vilka natur- och vegetationstyper karakteriserar området och hur det ser ut. Mänsklig påverkan och skötsel kommenteras också.

Bibehållande av värden. Här lämnas råd om hur de biologiska värdena ska kunna bibehållas på bästa sätt.

Skydd. Här nämns om området har något juridiskt skydd. Många olika skyddsformer finns, men i de allra flesta fall har området inget skydd i laglig mening.

Ytterligare kunskap. Här beskrivs behovet av ytterligare kunskap och förslag på inventeringar.

Referenser. Förutom referenserna nämns här också datum för senaste fältbesök.

Artlista. Här namnges de funna arterna inom området. Alla rödlistade arter har ett latinskt namn tillsammans med hotkategori i en parentes bredvid (se s. 6 för att hitta vad förkortningen innebär). Om arten inte är hotad, står det bara ett svenskt namn. Rödlistan från 2015 har använts.

Rödlistade arter. Här anges vilka rödlistade arter som noterats inom området och även vilken hotkategori de tillhör.

7. Referenser till objektskatalogen

- Biom natur. Hårstorps ask-lindänge- Inventering av lägre växter på träd. 1998.
- Claësson, A. Kulturhistorisk guidning vid Ornsån. Länsstyrelsen Östergötland, 2016.
- Dahlström, Peter. Fältgentiana i Östergötland 1994. Stencil med senare komplettering. Länsstyrelsen, 1994
- Ekstam, Börje. Omberg. Linköpings Universitet, Avdelningen för biologi, Stencil 1982.
- Ekstam, Urban & Forshed, Nils. Äldre fodermarker. Naturvårdsverket, 1996.
- Eriksson, Roger. Kalkkärr i Östergötlands län - En naturvärdessammanställning och upprättande av databas. Linköpings Universitet, Institutionen för Fysik och Mätteknik, Avdelningen för Biologi, VT 1994.
- Fasth, Tomas. Norra Kärr, Naturvärdesinventering, Underlag inför ansökan om bearbetningskoncession för jordartsmetaller. Pro Natura, 2011.
- Fasth, Tomas: Ekinventering okt-98. Pärm hos kommunen. 1998
- Gezelius, Lars. Vattenkvalitet i sjöar och vattendrag i Ödeshögs Kommun. 1993.
- Gustafsson, Lars-Åke. Kalkkärr i Östergötland. Länsstyrelsen i Östergötlands län, 1972.
- Gustafsson, Lars-Åke. Stäppängar i Östergötland. Länsstyrelsen i Östergötlands län, 1979.
- Gynnemo, Svante. Dagfjärilsinventering i Holavedsbygden. 1996.
- Hagström, Mikael. Medelrikkärr i Östergötland. Fennicus Natur, 2017.
- Henriksson, P. Historisk markanvändning av kalkkärr i Östergötland. Linköping, 1994.
- Ingemarson, Lars. KNISP, Kommunal naturvårdsinriktad skogsbruksplan, Skogsvårdsstyrelsen. Ödeshögs Kommun. 1993.
- Kruys, I. Inventering av storfjärilar. En inventering utförd 1993-1995 inom naturreservaten Ombergsliden, Ostmossen, Kråkeryd och Isberga. Linköping. Länsstyrelsen Östergötlands län, 1996.
- Krynitz, Ulrika. Inventering av lavar på hamlade träd i Ödeshögs kommun. Pärm på Länsstyrelsen. Utförd 1994.
- Liman Hans. Naturvårdsinventering Ödeshögs Kommun. Länsstyrelsen i Östergötlands län, Planeringsavdelningen, Naturvårdsenheten, 1977.
- Länsstyrelsen Östergötland. Berg och grus i Östergötlands län. Länsstyrelsen i Östergötland, Rapport 1996:2.
- Länsstyrelsen Östergötland. Bevarandeplan för Bomhults Natura 2000-område. 2007.
- Länsstyrelsen Östergötland. Bevarandeplan för Bomhults Natura 2000-område. 2005.

Länsstyrelsen Östergötland. Bevarandeplan för Bonderyd Natura 2000-område. 2006.

Länsstyrelsen Östergötland. Bevarandeplan för Ekebergs lövskogs Natura 2000-område. 2006.

Länsstyrelsen Östergötland. Bevarandeplan för Gumby-Bultsbols odlingslandskap Natura 2000-område. 2005.

Länsstyrelsen Östergötland. Bevarandeplan för Natura 2000-området SE0230290 Kamphemmetts äng. 2017.

Länsstyrelsen Östergötland. Bevarandeplan för Natura 2000-området SE230147 Kråkeryd. 2015.

Länsstyrelsen Östergötland. Bevarandeplan för Natura 2000-området SE0230249 Kushults äng. 2017.

Länsstyrelsen Östergötland. Bevarandeplan för Natura 2000-området SE0230369 Stora Lund. 2005.

Länsstyrelsen Östergötland. Bevarandeplan för Natura 2000-området SE0230269 Vida Vättern. 2006.

Länsstyrelsen Östergötland. Bevarandeplan för Natura 2000-området SE0230184 Narbäck. 2005.

Länsstyrelsen Östergötland. Bevarandeplan för Natura 2000-området SE0230331 Holkaberg. 2015.

Länsstyrelsen Östergötland. Bevarandeplan för Natura 2000-området SE0230047 Sättra ängar. 2017.

Länsstyrelsen Östergötland. Bevarandeplan för Natura 2000-området SE0230207 Trehörna. 2017.

Länsstyrelsen Östergötland. Bevarandeplan för Natura 2000-området Isberga. 2005.

Länsstyrelsen Östergötland. Bevarandeplan för Natura 2000-området SE0230056 Heda-Uttersberg. 2005.

Länsstyrelsen Östergötland. Bevarandeplan Natura 2000-område SE0230357 Ödemark. 2017.

Länsstyrelsen Östergötland. Bevarandeplan Natura 2000-området SE0230067 Tåkerns naturreservat. 2016.

Länsstyrelsen Östergötland. Bevarandeplan Natura 2000-området SE0230200 Månsabola. 2015.

Länsstyrelsen Östergötland. Bildande av naturreservatet Mörkahålkärrets domänreservat på Omberg i Ödeshögs kommun. 1998.

Länsstyrelsen Östergötland. Bildande av naturreservatet Ombergs bokskogs domänreservat i Ödeshögs kommun. 1998.

Länsstyrelsen Östergötland. Hotade kärlväxter i Östergötland. Länsstyrelsen i Östergötland, Rapport 1997:4.

Länsstyrelsen Östergötland. Länsstyrelsens registerblad. Riksintressant naturmiljö NE nr. 1-11.

Länsstyrelsen Östergötland. Skötselplan för naturreservatet Lysings urskog. 2007.

Länsstyrelsen Östergötland. Skötselplan för naturreservatet Sjästorps kalkkärr. 2008.

Länsstyrelsen Östergötland. Skötselplan för Skrapegårdens kalktorräng. 2017.

Länsstyrelsen Östergötlands län. Ekebergs lövskog, Förslag till skötselplan. Länsstyrelsen i Östergötland, 1995-1997.

Länsstyrelsen Östergötlands län. Inventering av bäckar i jordbrukslandskapet. Länsstyrelsen i Östergötland, Rapport 1995:12.

Länsstyrelsen Östergötlands län. Lysings urskog, Inventering av mossor och lavar. Länsstyrelsen Östergötland, 1993.

Länsstyrelsen Östergötlands län. Myrar i Östergötland. Länsstyrelsen i Östergötland, Planeringsavdelningen, 1980.

Länsstyrelsen Östergötlands län. Natur- och Kulturmiljöer i Östergötland. Länsstyrelsen i Östergötland, Planeringsavdelningen 1983.

Länsstyrelsen Östergötlands län. Naturminnen i Östergötlands län, Inventering och uppdatering 1995. Länsstyrelsen i Östergötland, Rapport 1995:7.

Länsstyrelsen Östergötlands län. Ängs- och hagmarksinventeringen, Beskrivningar och kartor, Ödeshögs kommun. Pärm och datatext från Länsstyrelsen i Östergötland ca 1988.

Länsstyrelsen Östergötlands län. Lunglav i Östergötland. Länsstyrelsen i Östergötland, Rapport 1995:10.

Nordin, Anders. Lavininventering, Hot- och Signalarter i Östergötland. Inventeringsrapporter, Länsstyrelsen, 1996.

Olofsson, Dan. Länsstyrelsen i Östergötlands län. Svampar i 13 naturreservat och 116 andra värdefulla hagmarker och lövskogar i Östergötlands län. Länsstyrelsen, Rapport 1995:9.

Sandberg, Hans m.fl. Omberg, en natur- och kulturguide. 1992.

Schröder, Jan. Våtmarker i Östergötlands län 1993–1994. Boxholms, Kinda, Linköpings, Mjölby, Söderköpings, Vadstena, Valdemarsviks, Åtvidabergs, Ydre och Ödeshögs kommuner. Miljövårdsenheten, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Linköping, 1994.

SGU. Berggrundskartan Serie Ba nr 39 och Af nr 134. Sveriges geologiska undersökning.

SGU. Jordartskarta Serie Ae nr 44. Sveriges geologiska undersökning.

Skogsstyrelsen. Nyckelbiotoper. Östergötlands distrikt.

Skogsstyrelsen. Objekt med naturvärden. Östergötlands distrikt.

Skogsvårdsstyrelsen. Naturreservatet Lysings urskog, skötselplan upprättad 1995. Skogsvårdsstyrelsen i Linköping.

Skogsvårdsstyrelsen. Nyckelbiotoper och objekt med naturvärden. Skogsvårdsstyrelsen i Mjölby.

Skogsvårdsstyrelsen. Sumpskogsinventering. Skogsvårdsstyrelsen i Mjölby.

Skogsvårdsstyrelsen. Sättra ängar, Skötselplan. 1989. Skogsvårdsstyrelsen i Östergötlands län.

Skogsvårdsstyrelsen. Tåkerns Naturreservat, Skötselplan upprättad 1988. Skogsvårdsstyrelsen i Östergötlands län, 1988.

Svantesson, Sven-I: Beskrivning till jordartskartan HJO SO. SGU, Uppsala, 1981.

SÖDRA. Grön skogsbruksplan. Ödeshögs kommun. 2004.

Wadstein, M. 1987: Naturvårdsinventering av Vätternstranen, Länsstyrelsen i Östergötland.

Wadstein, Magnus. Inventering av hotade lavar 1998. Stencil från Länsstyrelsen, 1998.

WWF & Östgötastiftelsen. Tåkern- fåglarnas sjö. Broschyr från WWF och Östgötastiftelsen Natur och fritid.

Webbsidor:

<https://www.lansstyrelsen.se/ostergotland/> (även Östgötakartan: <https://ext-geoportal.lansstyrelsen.se/standard/?appid=57213faf51ad4e918140e23a11a47dc0>)

www.naturvardsverket.se

www.skogsstyrelsen.se (även <https://www.skogsstyrelsen.se/skogensparlor>)

8. Ordförklaringar

Syftet med denna lista är att ge kortfattade förklaringar av vissa termer som används i naturvårdsprogrammets olika delar.

Art – en grupp av individer som är lika och kan para sig med varandra. En art består av de mest närbesläktade organismerna.

Avrinningsområde – det är det område från vilket vatten från regn och snö avrinner till en specifik havsbassäng, sjö eller vattendrag.

Avverkning – se huggning.

Biologisk mångfald - rikedom av ekosystem, växt- och djurarter och gener som omger oss.

Biotop – ett naturområde med likartad naturtyp som en typisk livsmiljö för en art, med naturliga gränser (kan vara mindre än livsmiljö).

Blocksänka – blocksamling i sänka, uppkommen genom upprepade tillfällen med tjälning.

Död ved - döda stammar eller grenar i olika nedbrytningsstadier.

Ekosystem - allt levande och den miljö som finns i ett naturområde. Ekosystem kan vara stora och små, till exempel området kring en stubbe, en trädgård eller hela planeten jorden.

Ekosystemtjänster - är de produkter och tjänster som naturens ekosystem bidrar med, direkt eller indirekt, till människans välbefinnande.

Eutotrof – näringsrik.

Evertebrater - ryggradslösa djur (till exempel insekter, snäckor).

Extremrikkärr – se kalkkärr.

Fattigkärr – ett kärr med låg näringshalt och lågt pH (sur). Ofta artfattig vegetation.

Fragmentering - när sammanhängande områden, genom till exempel skogsavverkning, splittras upp i allt fler och allt mindre delar.

Fridlysning - ett fastställt skydd för en viss art som riskerar försvinna eller utsättas för plundring. Det innebär oftast att man inte får plocka, samla, störa eller skada den fridlysta arten.

Förmultna (multna) – bryta ned. Till exempel organiskt material inom död ved nedbryts långsamt av där levande mikroorganismer.

Generellt skydd - biotoper med generellt skydd är de små biotoperna som har minskat starkt, och är värdefulla för växt- och djurarter i ett ofta enhetligt eller fragmenterat landskap. Generellt skydd gäller i hela landet.

Genom - eller arvs massa är en organisms totala mängd av genetiskt material som ärvs från en individ till sin avkomma. Det här genetiska materialet är kodat i individens DNA-sekvens.

Genutbyte innebär att en avkomma får ett helt nytt set av genetiskt material som resulterades av genutbyte mellan föräldrarna, det vill säga en del gener kommer från mamma och andra delen från pappa.

Glacialrelikt - en växt- eller djurart som kvarlever från tider då sötvatten från de tidiga faserna av Östersjön täckte delar av Skandinavien.

Grön infrastruktur - är nätverk av natur som bidrar till fungerande livsmiljöer för växter och djur och till människors välbefinnande.

Habitat – se livsmiljö.

Hamling – en skötselform som används för beskärning av lövträd. Träden beskärs på ett sådant sätt att fler skott bildas till kommande år och lövtäkt kan användas som vinterfoder åt boskap.

Hotad art – en art vars överlevnad i livskraftiga bestånd inte är säkrad på sikt. Bland de rödlistade arterna räknas kategorierna Akut hotad, Starkt hotad och Sårbar som hotade.

Huggning (avverkning) - fällning och upparbetning av träd. Huggning avser i allmänhet endast manuell och motormanuell avverkning och inte maskinell avverkning.

Hällmarker – urberg. Hällmarker är mestadels näringsfattiga och torra.

Hävd - slåtter eller bete.

Invasiv art – en art som introduceras i ett nytt område utanför sin ursprungliga areal. Sådana främmande arter trivs så bra att de konkurrerar bort de inhemska arterna.

Isolering – isolering kan leda till att två populationer av en art hamnar så långt ifrån varandra att de inte kan träffas och para sig.

Jordart - klassificering av jord utifrån kornstorlek, kemisk sammansättning och geologiskt ursprung

Jätteträd - ett träd med en diameter över en meter vid en höjd av 1,3 meter över marken (så kallad "brösthöjdsdiameter").

Kalkkärr – ett starkt kalkpåverkat kärr med bl.a. rik orkidéflora och landsnäckfauna. Kallas även extremrikkärr.

Kalktorräng - en äng på torr, kalkhaltig mark, med en typisk flora. Kallas även stäppartad torräng eller stäppäng. Se även torräng.

Konnektivitet - möjlighet till spridning och förflyttning. God konnektivitet innebär att områden har ett fungerande utbyte, till exempel att individer av olika arter kan förflytta sig mellan olika områden.

Kärlväxter - ormbunsväxter och fröväxter. Vatten- och näringstransport sker i speciella ledningssträngar.

Kärr - en myr som tillförs vatten och näring från omgivande mark.

Linnisk nyckelbiotop – ett område i sötvatten där det förekommer eller kan förväntas förekomma rödlistade arter.

Livsmiljö - den miljö i naturen som en art lever i och som innehåller det som arten behöver för att finna föda, skydd och uppväxtmiljö för avkomma. Många arter har sin livsmiljö i en enda, specifik naturtyp, medan andra kan leva i flera olika naturtyper.

Låga – ett liggande dött träd som är mer eller mindre förmultnat och överväxt.

Markavvattning - dikning, vattenavledning eller invallning i syfte att varaktigt sänka vattennivån i marken, vilket påverkar naturmiljön, flora och fauna samt grundvattennivån.

Meandring - de naturliga slingrande loppnen som ett vattendrag bildat under vissa speciella förhållanden vad gäller sedimentens sammansättning och terrängens topografi.

Morän – en jordart bestående av kantigt, osorterat material som medfördes av landisen eller glaciärer och avlagras direkt av dessa.

Mosse - en myr som tillförs vatten och näring endast genom nederbörd.

Mulmholk - en stor insektholk av grova lövträd, som fylls med mulm, sågspån och löv och sedan sätts upp i träd för att attrahera skalbaggar och andra insekter.

Myr - en torvbildande våtmark. Indelas i kärr och mossar.

Naturbetesmark - mark som under lång tid hävdats genom bete och inte utsatts för ingrepp såsom kvävegödsling, markbearbetning eller sådd

Naturmiljö – naturmiljön bör omfatta all natur så väl på land som i vatten, inte endast värdefull eller orörd natur, och bör således även omfatta naturmiljön i tätortsnära områden.

Naturskog - skog som uppkommit genom naturlig föryngring och har lång obruten historia men är något påverkad av människan. Det finns gott om död ved. Används även som benämning på urskogslika skogar.

Nyckelbiotop – en biotop där det förekommer eller kan förväntas förekomma rödlistade arter. Oftast menas det en biotop i skogsområde.

Näringsämne (näringssalt) – ämnen som är nödvändiga för växterna för att utvecklas och leva. Kväve och fosfor är de två näringssalterna växter behöver i störst mängd.

Närnaturområde (närnaturmiljö) – ett naturområde som ligger nära tätorter och därför är av friluftslivsintresse, vår vardagsnatur.

Oligotrof – näringsfattig.

Pilevall – en allé av pilträd som planterades för att minska erosion av jorden. Träderna hamlas var tredje år.

Population – alla individer av en art inom ett visst område.

Ravin - v-formad dalgång formad av vattendrag i finkorniga sediment

Rikkärr – ett kärr med hög näringshalt och högt pH (basisk). Ofta artrik vegetation.

Rödlistade arter – arter inskrivna i Sveriges officiella rödlista, som pekar ut de arter som riskerar att dö ut från ett område.

Röjning - när man fäller träd och lämnar dem på marken för att förmultna.

Signalart – en naturvärdesindikator. Det är en art som genom sin närvaro kan indikera att ett område har höga naturvärden.

Slåtter - klippning av gräs med lie, slåtterbalk eller andra skärande eller klippande redskap.

Slåtteräng – en gräsmark som hävdas genom slåtter.

Spridningskorridor - en spridningsväg bestående av en likartad naturmiljö eller ekosystem som ger möjlighet till olika djur och växter att röra på sig/sprida sig från en plats till en annan.

Stäppäng - se kalktorräng.

Topografi - terrängens form.

Torräng - en naturtyp med växter som gynnas av slåtter eller bete, återfinns i öppna soliga lägen på mark som lätt torkar ut.

Torv – ett organiskt material som genom dränkning och därmed syrebrist bryts ner långsamt och lagras.

Vandringshinder - en barriär som hindrar olika djurarter från att vandra fritt i sin livsmiljö.

Vattentäkt - yt- eller grundvattenförekomst som utnyttjas till vattenförsörjning. Man skiljer mellan ytvattentäkt (till exempel insjö, vattendrag) och grundvattentäkt (till exempel grundvatten, källa).

Återmeandring – när raka diken återfår sina naturliga slingrande utsträckningar.

Ädellöv - till de ädla lövträden räknas alm, ask, bok, ek, fågelbär, lind och lönn.

Ängs- och hagmarker (hagar) – marker som under lång tid hävdats genom slåtter och/eller bete och inte utsatts för ingrepp såsom kvävegödsling.

9. Bilagor

Bilaga 1. Skyddade områden i Ödeshögs kommun

Naturresevat (14 st)

Namn	Areal (ha)	Beslutsår
Ekebergs lövskog	32,7	1998
Holkabergs och Narbäckes naturresevat	79,4	2002
Isberga naturresevat	23,5	1973
Klämmesmålens odlingslandskap	18,7	2002
Kråkeryds naturresevat	31,9	1993
Lysings urskog	20,6	2007
Mörkahålkärrets domänresevat	11,3	1998
Ombergs bokskogs domänresevat	9,5	1998
Sjöstorps kalkkärr	7,6	2008
Stora Lund	93,3	2003
Storpissans domänresevat	10,5	1998
Sättra ängar	21,6	1970
Tåkern	5 394,20	1975
Ödemark	54,8	2003
Total areal (ha)	415,4 (exklusive Tåkern)	

Natura 2000-områden (30 st)

Namn	Areal (ha)	Beslutsår	Objektstyp	Namn i objektskatalogen
Bomhult	23,6	2004	habitatdirektivet	Bomhults odlingslandskap
Bonderyd	18,0	2002	habitatdirektivet	Bonderyd-Bro odlingslandskap
Brodderyds äng	1,0	2000	habitatdirektivet	Brodderyds odlingslandskap
Ekebergs lövskog	32,7	2002	habitatdirektivet	
Gumby-Bultsbols odlingslandskap	73,1	2000	habitatdirektivet	
Heda-Uttersberg	18,6	1998	habitatdirektivet	Uttersberg och Hedaslättis betesmarker
Isberga	23,5	1995	habitatdirektivet	Isberga naturreservat
Holkaberg	53,9	2002	habitatdirektivet	Holkabergs och Narbäcks naturreservat
Kamphemmet äng	0,6	2000	habitatdirektivet	Kamphemmet och Berns odlingslandskap
Klämmesmålen	18,7	1998	habitatdirektivet	Klämmesmålens odlingslandskap
Kronberga äng	0,4	2000	habitatdirektivet	Brodderyds odlingslandskap
Kråkeryd	31,9	1997	habitatdirektivet	Kråkeryds Naturreservat
Kushults äng	0,2	2000	habitatdirektivet	Kushults odlingslandskap
Lilla Morlejan	16,2	2002	habitatdirektivet	Lilla Morlidens odlingslandskap
Lysings urskog	20,6	1995	habitatdirektivet	Lysings Urskogs naturreservat
Lärkemålen	13,9	2000	habitatdirektivet	Lärkemålens odlingslandskap
Månsabola	18,4	1998	habitatdirektivet	Månsabola odlingslandskap
Narbäck	19,3	1998	habitatdirektivet	Holkabergs och Narbäcks naturreservat
Omberg	760,6	2000/ 2005	fågeldirektivet/ habitatdirektivet	
Sjöstorps kalkkärr	7,6	2000	habitatdirektivet	
Skruvhult	58,6	1998	habitatdirektivet	Skruvhults odlingslandskap
Stora Kullen	42,0	2000	habitatdirektivet	Stora Kullen-Valla-Ingvaldstorps odlingslandskap
Stora Lund	34,9	2004	habitatdirektivet	
Sunneby	6,0	2000	habitatdirektivet	Sunneby odlingslandskap
Sättra ängar	21,6	1995	habitatdirektivet	

Tåkern	5 395,1	1996/ 1995	fågeldirektivet/ habitatdirektivet	
Trehörna	28,1	1998	habitatdirektivet	Trehörna säteris odlingslandskap
Valla-Ingvaldstorp	145,7	1998	habitatdirektivet	Stora Kullen-Valla-Ingvaldstorps odlingslandskap
Vida Vättern	17,4	2000	habitatdirektivet	
Vättern (östra)	64 287,4	2000/ 2000	fågeldirektivet/ habitatdirektivet	
Ödemark	54,8	2002	habitatdirektivet	Ödemarks naturreservat
<hr/>				
Total areal (ha)	801,3 (exklusive Vättern, Tåkern och Omberg)			

Biotopskydd (21 st)

Namn	Biotopkategori	Beslutsår	Areal (ha)	Beslutad av
Alvastra klosterns kalkkärr	Kalkkärr	2010	1,1	Länsstyrelsen
Alvastra klosterns ädellövåge	Ädellövåge	2010	1,8	Länsstyrelsen
Bankaby ålkärr	Mindre vattendrag och småvatten med omgivande mark	2001	1,3	Skogsstyrelsen
Bankaby ålkärr	Mindre vattendrag och småvatten med omgivande mark	2001	0,1	Skogsstyrelsen
Bankaby ålkärr	Ras- eller bergbranter	2001	0,1	Skogsstyrelsen
Barrskogar nordost om Lassarp	Äldre naturskogsartade skogar	2002	5,6	Skogsstyrelsen
Barrskogar nordost om Lassarp	Äldre naturskogsartade skogar	2004	1,2	Skogsstyrelsen
Granviken	Ras- eller bergbranter	2002	2,2	Skogsstyrelsen
Gumby ång		2001	1,1	Länsstyrelsen
Hallångens skvatramosse	Myrholmar	2004	6,1	Skogsstyrelsen
Hults lövsumpskogar	Källor med omgivande våtmark	1997	1,4	Skogsstyrelsen
Hålan	Ras- eller bergbranter	2001	1,2	Skogsstyrelsen
Lassarps ålkärr	Ålkärr	2001	0,9	Skogsstyrelsen
Markaån	Äldre naturskogsartade skogar	1999	0,9	Skogsstyrelsen
Markaån	Ravinskogar	1999	0,6	Skogsstyrelsen
Markaån	Äldre naturskogsartade skogar	1999	3,4	Skogsstyrelsen
Markaån	Ravinskogar	1999	0,9	Skogsstyrelsen
Markaån	Ravinskogar	1999	2,1	Skogsstyrelsen
Tjurtorps sumpskog	Mindre vattendrag och småvatten med omgivande mark	2002	1,7	Skogsstyrelsen
Vallby "naturskog"	Kalkmarksskogar	2005	4,9	Skogsstyrelsen
Årydsbäckens stränder och ålkärr	Mindre vattendrag och småvatten med omgivande mark	2004	1,6	Skogsstyrelsen
Total areal (ha)			40,2	

Naturminne (3 st)

Objekt	Beslutsår
Rambergstorp - ett barrskogsområde	1935
En tall på häradsallmänningsen	1935
Gåsabolstallen	1956

Bilaga 2. Fridlysta arter med förekomst i Östergötland³

För en komplett förteckning på arter som är fridlysta i hela landet hänvisas till www.naturvardsverket.se.

Växter

För dessa arter gäller att det är förbjudet att plocka, gräva upp eller på annat sätt ta bort eller skada vilt levande exemplar. Det är också förbjudet att ta bort frön eller skada frön eller andra delar av dessa arter.

Artnamn (kategori i rödlistan)		Artnamn (kategori i rödlistan)	
Kärlväxter			
Samtliga orkidéer	Fam. <i>Orchidaceae</i>	Kransborre (EN)	<i>Marrubium vulgare</i>
Samtliga lummerväxter ¹	Fam. <i>Lycopodiaceae</i>	Luddvedel	<i>Oxytropis pilosa</i>
Backsippa	<i>Pulsatilla vulgaris</i>	Mistel ²	<i>Viscum album</i>
Blåsippa ¹	<i>Hepatica nobilis</i>	Mosippa (EN)	<i>Pulsatilla vernalis</i>
Buskvicker (VU)	<i>Vicia dumetorum</i>	Nålkörvel (EN)	<i>Scandix pecten-veneris</i>
Cypresslummer (VU)	<i>Chamaecyparissus</i>	Piploka (EN)	<i>Pleurospermum austriacum</i>
Fin tofsäxing	<i>Koeleria macrantha</i>	Raggarv (EN)	<i>Cerastium brachypetalum</i>
Finnögontröst (EN)	<i>Euphrasia officinalis subsp. officinalis</i>	Revsvärling (VU)	<i>Baldellia repens</i>
Flockarun	<i>Centaurium erythraea</i>	Rutlåsbräken (VU)	<i>Botrychium matricariifolium</i>
Gaffelglim	<i>Silene dichotoma</i>	Småsvärling (VU)	<i>Alisma wahlenbergii</i>
Gatmålla (EN)	<i>Chenopodium murale</i>	Spetsnate (VU)	<i>Potamogeton acutifolius</i>
Grenigt kungsljus (VU)	<i>Verbascum lychnitis</i>	Stinkmålla (EN)	<i>Chenopodium vulvaria</i>
Gullviva ¹	<i>Primula veris</i>	Stor låsbräken (VU)	<i>Botrychium virginianum</i>
Höstlåsbräken (NT)	<i>Botrychium multifidum</i>	Stor sandlilja (EN)	<i>Anthericum liliago</i>
Kalvnos (NT)	<i>Misopates orontium</i>	Strandbräsma (EN)	<i>Cardamine parviflora</i>
Kattmynta (EN)	<i>Nepeta cataria</i>	Styvsnate ³ (EN)	<i>Potamogeton rutilus</i>
Knippnejlika (EN)	<i>Dianthus armeria</i>	Ängssalvia (EN)	<i>Salvia pratensis</i>
Knölvial (VU)	<i>Latyrus tuberosus</i>	Ärtvicker (EN)	<i>Potamogeton rutilus</i>

³ Bilagan är baserad på Motala kommuns bilaga. Grunden till listan över fridlysta arter i Östergötland är hela landets lista över fridlysta arter 2012.

Artnamn (kategori i rödlistan)

Mossor

Grön sköldmossa ³	<i>Buxbaumia viridis</i>
Käppkrokmossa ³ (NT)	<i>Hamatocaulis vernicosus</i>

Lavar

Getlav	<i>Flavoparmelia caperata</i>
Stiftärrlav (CR)	<i>Sticta fuliginosa</i>
Ärrlav (CR)	<i>Sticta sylvatica</i>

Svampar

Bombmurkla (VU)	<i>Sarcosoma globosum</i>
Saffransticka (CR)	<i>Aurantioporus croceus</i>

1. Utan hinder av ovanstående förbud är det tillåtet att plocka exemplar av dessa arter om det ej är för kommersiella ändamål.
2. Utan hinder av ovanstående förbud får markägare och nyttjanderättsinnehavare skörda vilt levande exemplar av följande art för försäljning, om det sker för att vårda värdrädet och om den berörda populationens fortbestånd inte påverkas negativt.
3. Utan hinder av ovanstående förbud får insamling av beläggexemplar som är av betydelse för dokumentering av arten ske för följande arter, om det inte finns något annat tillfredsställande alternativ och den berörda populationens fortbestånd inte påverkas negativt. Den som ansvarar för en insamling skall senast den 31 januari varje år redovisa till länsstyrelsen vilka arter som insamlats föregående år, antalet exemplar av dessa, var de insamlats, samt syftet med insamlingen. För mer information, www.lansstyrelsen.se/ostergotland.

Djur

För dessa arter gäller att det är förbjudet att inom landet döda, skada, fånga eller på annat sätt insamla vilt levande exemplar. Det är också förbjudet att ta bort eller skada dessa arters ägg (rom), larver (yngel) eller bo. Vilda fåglar och däggdjur är fredade enligt jaktlagstiftningen och finns inte upptagna här.

Artnamn (kategori i rödlistan)

Kräldjur (Ormar och ödlor)

Hasselsnok (VU)	<i>Coronella austriaca</i>
Huggorm ¹	<i>Vipera berus</i>
Kopparödla ²	<i>Anguis fragilis</i>
Sandödla ² (VU)	<i>Lacerta agilis</i>
Skogsödla	<i>Zootoca vivipara</i>
Snok	<i>Natrix natrix</i>

Groddjur

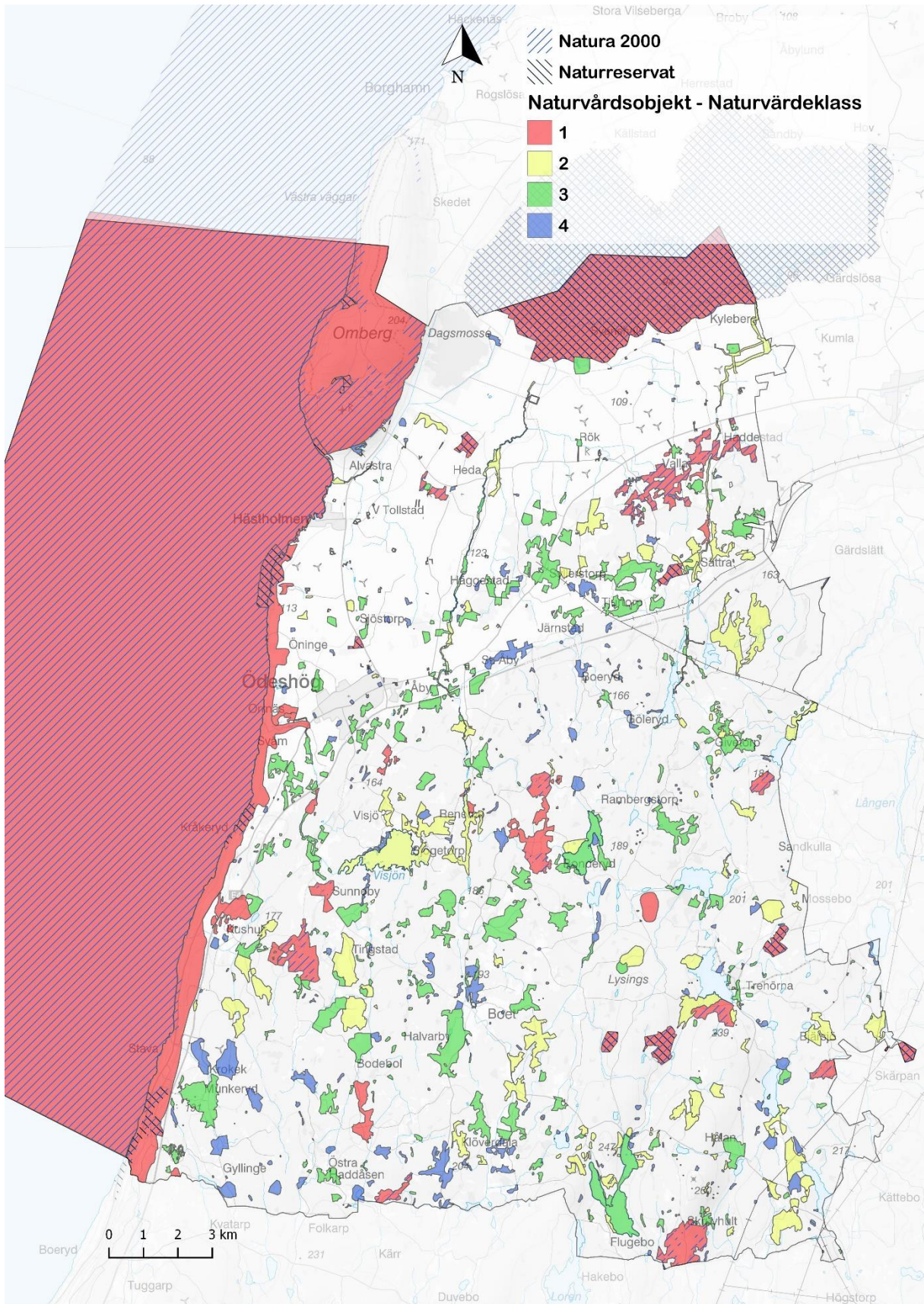
Mindre vattensalamander ²	<i>Lissotriton vulgaris</i>
Större vattensalamander	<i>Triturus cristatus</i>
Vanlig groda ²	<i>Rana temporaria</i>
Vanlig padda ²	<i>Bufo bufo</i>
Åkergroda ²	<i>Rana arvalis</i>
Ätlig groda	<i>Pelophylax esculentus</i>

Ryggradslösa djur (Insekter)

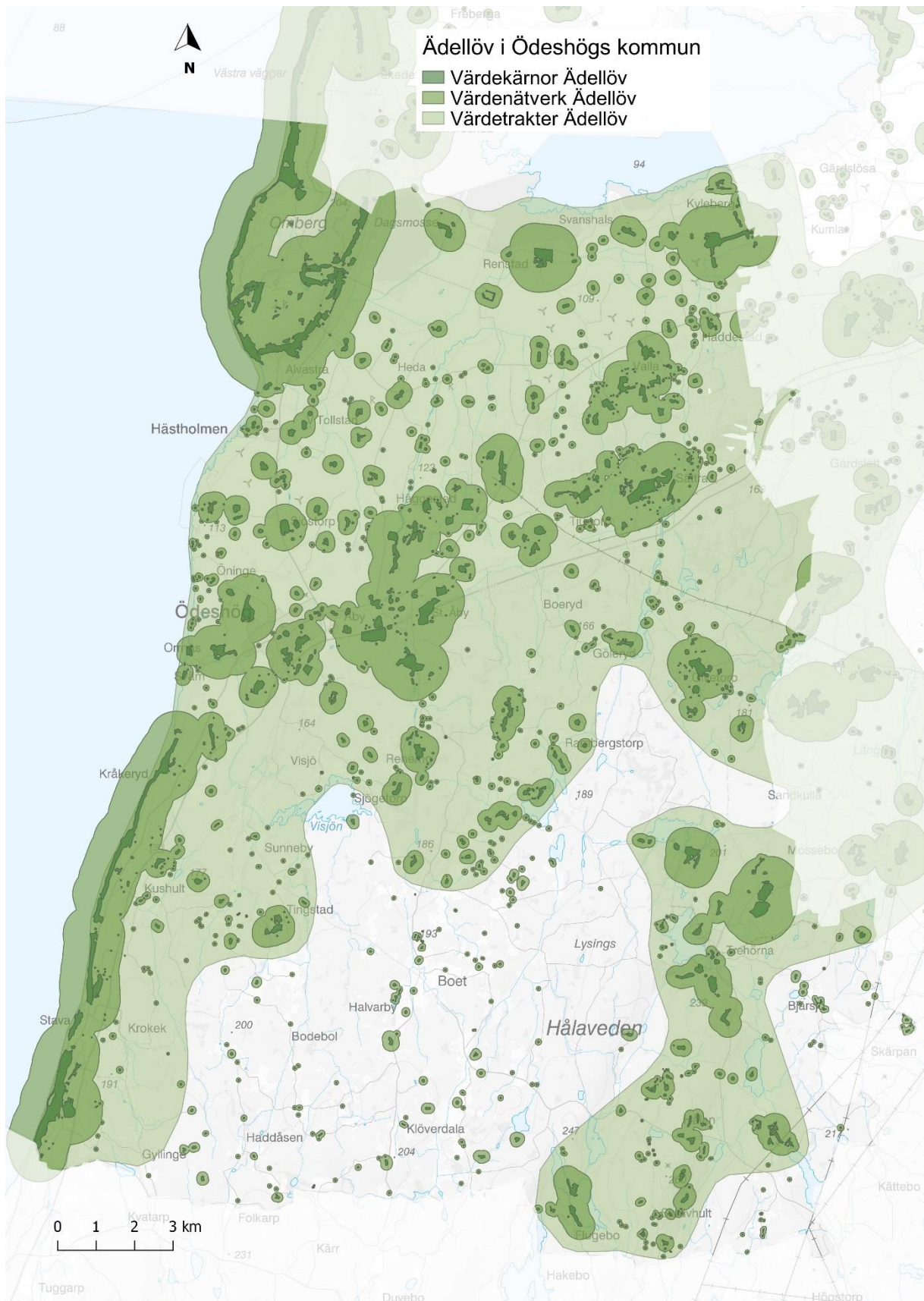
Apollofjäril (NT)	<i>Parnassius apollo</i>
Bred gulbrämad dykare ³	<i>Dytiscus latissimus</i>
Bred kärrtrollslända ³	<i>Leucorrhinia caudalis</i>
Bred paljettdykare ³	<i>Graphoderus bilineatus</i>
Citronfläckad kärrtrollslända ³	<i>Leucorrhinia pectoralis</i>
Dårgräsfjäril (NT)	<i>Lopinga achine</i>
Ekoxe	<i>Lucanus cervus</i>
Grön mosaikslända ³	<i>Aeshna viridis</i>
Läderbagge (NT)	<i>Osmoderma eremita</i>
Pudrad kärrtrollslända	<i>Leucorrhinia albifrons</i>
Svartfläckig blåvinge (NT)	<i>Maculinea arion</i>

1. Utan hinder av ovanstående förbud är det tillåtet att infånga och flytta vilt levande exemplar på tomtmark. Om det inte är möjligt att infånga djuret och någon annan lämplig lösning inte finns får djuret dödas.
2. Utan hinder av ovanstående förbud får ägg (rom) och larver (yngel) från vilt levande exemplar av följande arter insamlas i begränsad omfattning och förvaras för studier av utvecklingen, men inte för kommersiella ändamål. Djuren skall snarast återutsättas på samma plats där de insamlades. Förbudet gäller inte heller tillfälligt infångande av exemplar av följande arter för studier. Djuren får dock inte flyttas från platsen och skall snarast sättas tillbaka där de infångades.
3. Utan hinder av fridlysningsbestämmelserna får insamling av beläggsexemplar som är av betydelse för dokumentering av arten ske för följande arter, om det inte finns något annat tillfredsställande alternativ och den berörda populationens fortbestånd inte påverkas negativt. Den som ansvarat för en insamling skall senast den 31 januari varje år redovisa till länsstyrelsen vilka arter som insamlats föregående år, antalet exemplar av dessa, var de insamlats, samt syftet med insamlingen. För mer information, www.lansstyrelsen.se/ostergotland.

Bilaga 3. Karta - skyddad natur i Ödeshögs kommun

Bilaga 4. Karta – ädellöv i Ödeshögs kommun

Bilaga 5. Karta – Vätterstrandens naturvärden i Ödeshögs kommun

